

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İRANLI KADINLARIN GÖZÜNDEN TÜRK KADINLARININ SİYASİ VE
SOSYAL KONUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra Nur DEMİR

**OCAK - 2021
GÜMÜŞHANE**

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İRANLI KADINLARIN GÖZÜNDEN TÜRK KADINLARININ SİYASİ VE
SOSYAL KONUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra Nur DEMİR

OCAK - 2021

GÜMÜŞHANE

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SOSYAL HİZMET YÖNETİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**İRANLI KADINLARIN GÖZÜNDEN TÜRK KADINLARININ SİYASİ VE
SOSYAL KONUMUNUN DEĞERLENDİRİLMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Büşra Nur DEMİR

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Nihat YILMAZ

OCAK - 2021

GÜMÜŞHANE

BİLDİRİM

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “İranlı Kadınların Gözünden Türk Kadınlarının Siyasi ve Sosyal Konumunun Değerlendirilmesi” isimli bu çalışmanın, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve alıntı yaptığım tüm çalışmaların kaynakçada yer aldığını taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

19/ 01/ 2021

.....
Büşra Nur DEMİR

ÖNSÖZ

Çalışmada Türkiye’de yaşayan İranlı kadınların, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumlarını nasıl değerlendirdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda tez çalışmamda bilgi ve tecrübelerini benden esirgemeyen danışmanım Gümüşhane Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölüm Başkanı Sayın Prof. Dr. Nihat YILMAZ’a,

Tez çalışmam boyunca bıkmadan sorularımı cevaplayan, desteğini ve yardımını benden esirgemeyen Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksek Okulu Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü Öğretim Görevlisi Özgür PALANCI’ya,

Bu günlere gelmemde benden her türlü manevi ve maddi desteklerini esirgemeyen, her zaman yanımda olan annem Emine KULOĞLU, babam Hayrettin KULOĞLU ve kardeşlerime, anlayış ve desteğiyle her an yanımda hissettiğim eşim Faruk DEMİR’e,

Sonsuz saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

Gümüşhane - 2021

Büşra Nur DEMİR

ÖZET

DEMİR, Büşra Nur. İranlı Kadınların Gözünden Türk Kadınlarının Siyasi ve Sosyal Konumu, Yüksek Lisans Tezi, 2021, (XII+67)

Çalışmada, hem Türk kadınlarının geçmişten bugüne kazanılmış hakları saptanmakta hem de kadınların bu haklardan ne oranda faydalanabildiğine değinilmektedir. Yapılan bu çalışma ile Türkiye’de yaşayan İranlı kadınların, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumlarını nasıl değerlendirdiğini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının Türk kadınlarındaki yansımaları tespit edebilmektir. Çalışmada, Türkiye’de en az 2 yıldır ikamet eden, Türkiye ve İran gündemini takip eden, en az lise mezunu 20 İranlı kadın katılımcı ile yapılan yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden elde edilen veriler kullanılmıştır. Çalışmada, Türk kadınlarının sosyal ve siyasal haklarının İran’a göre daha fazla olduğu (özellikle medeni kanun konusunda), bu hakların kullanımında yaşanan sorunların benzer olduğu (ataerkil kültür yapısı) sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmadan çıkan bir diğer sonuç ise İranlı kadınların gözünde, Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığıdır.

Anahtar Kelimeler: İranlı Kadınlar, Siyasi Konum, Sosyal Konum, Toplumsal Cinsiyet, Türk Kadınları

ABSTRACT

DEMİR, Büşra Nur. Political and Social Position of the Turkish Women Through the Perspective of Iranian Women, Postgraduate Thesis, 2021, (XII+67)

In the study , both the rights of Turkish women that have acquired from the past to the present are determined and also to what extent women can benefit from these rights are taken into consideration. With this study , it aims to uncover that the evaluation of the Iranian women who living in Turkey about the political and social situation of Turkish women. Another aim of this study is that to determine the reflection of the concept of gender equality in Turkish women. The data obtained from the semi-structured interview techniques with 20 Iranian female participants who are at least 2 years residing in Turkey, stay abreast of Iran and Turkey agenda, at least high school graduates, were used in the study. In the study, it is revealed that the social and political rights (especially on civil law) of Turkish woman are higher than Iranian Women's rights. And again for two society (IRAN and TURKEY), it is revealed that the problems experienced in the use of social and political rights were found to be similar due to the patriarchal cultural structure. Another conclusion from this study, in the eyes of the Iranian women , There is no gender equality in Turkey.

Keywords: Turkish Women, Iranian Women, Political position , Social Position, Gender

İÇİNDEKİLER

DIŞ KAPAK

İÇ KAPAK

KABUL VE ONAYHata! Yer işareti tanımlanmamış.

BİLDİRİM V

ÖNSÖZ..... V

ÖZET..... VI

ABSTRACT VII

İÇİNDEKİLER VIII

TABLolar LİSTESİ..... XI

KISALTMALAR LİSTESİ..... XII

GİRİŞ 1

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi 2

B. Araştırmanın Sınırlılıkları 3

C. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler 3

D. Araştırmanın Hipotezleri 3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. TÜRK VE İRAN KADINLARININ SOSYAL VE SİYASAL KONUMU4-23

1.1.Türkiye’de Kadının Sosyal ve Siyasal Konumu 4

1.1.1. Tarihsel Gelişim..... 4

1.1.2. Yasal Düzenlemelerde Kadın 9

1.1.2.1. 1924 Anayasasında Kadın..... 9

1.1.2.2. 1961 Anayasasında Kadın..... 10

1.1.2.3. 1982 Anayasasında Kadın..... 11

1.1.3. Temel Göstergelerde Kadın 12

1.1.3.1. Türk Kadınlarının Sosyal Konumunun Değerlendirilmesine İlişkin Veriler.....	12
1.1.3.2. Türk Kadınlarının Siyasal Konumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Veriler.....	15
1.2. İran’da Kadının Siyasal ve Sosyal Konumu.....	16
1.2.1. İran İslam Devrimi Öncesi Kadın.....	16
1.2.2. İran İslam Devrimi Sonrası Kadın.....	19
1.2.3. Temel Göstergelerde İran Kadını.....	21
1.2.3.1. İranlı Kadınların Sosyal Konumunun Değerlendirilmesine İlişkin Veriler.....	21
1.2.3.2. İran Kadınlarının Siyasal Konumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Veriler.....	22

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE	24-36
2.1. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar.....	24
2.1.1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları.....	24
2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini.....	25
2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği	26
2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği/Ayrımcılığı	26
2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler	28
2.2.1. Aile.....	29
2.2.2. Okul ve Arkadaş Grupları.....	29
2.2.3. Medya	30
2.2.4. Oyun ve Oyuncaklar	32
2.3. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kuramlar	32
2.3.1. Biyolojik Kuram	32
2.3.2. Psikanalitik Kuram	33
2.3.3. Sosyal Öğrenme Kuramı.....	34
2.3.4. Bilişsel Gelişim Kuramı.....	35

2.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı	36
---	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM	37-39
3.1.Araştırmanın Modeli	37
3.2.Evren ve Örneklem.....	37
3.3.Veritoplama Teknikleri	38
3.4.Verilerin Toplanma Süreci	38
3.5.Verilerin Analizi	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR	40-50
4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri	40
4.2. Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Görüşleri	41
4.3. İranlı Kadınların Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri.....	43
4.4. İranlı Kadınların Siyasal Hakları Hakkındaki Görüşleri.....	45
4.5. Türk Kadınlarının Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri.....	46
4.6. Türk Kadınlarının Siyasal Hakları Hakkındaki Görüşleri.....	48
4.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hakkındaki Görüşleri	49

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME	51
-------------------------------------	-----------

KAYNAKÇA	53
-----------------------	-----------

EKLER

EK 1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Proje Onay Formu	62
--	-----------

EK 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu	65
---	-----------

ÖZGEÇMİŞ.....	67
----------------------	-----------

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. TÜİK 2017 Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler	14
--	----

KISALTMALAR LİSTESİ

TÜRKÇE		İNGİLİZCE	
AÇSHB	Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı	MFLSS	Ministry of Family, Labor and Social Services
BM	Birleşmiş Milletler	UN	United Nations
	Kadınlara Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Sözleşme	CEDAW	Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women
Dr.	Doktor	D.	Doctor
h.	hipotez	h.	hypothesis
	Uluslararası Çalışma Örgütü	ILO	International Labour Organization
KEFEK	Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu	EOCWM	Equal Opportunity Commission for Women and Men
K	Kadın Katılımcı	FP	Female Participant
KHK	Kanun Hükmünde Kararname	DL	Decree Law
M.Ö.	Milâttan önce	BC	Before Christ
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi	GNAT	Grand National Assembly of Turkey
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu	TSI	Turkish Statistical Institute
	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü	UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	Ve benzeri	Etc.	Et cetera
v.dğr.	Ve diğerleri	Et Al.	And other people
YSK	Yüksek Seçim Kurulu	SEB	Supreme Election Board
YÖK	Yüksek Öğretim Kurumu	HEİ	Higher Education Institution

GİRİŞ

Güçlü bir aile yapısı toplumların inşasında ve sürekliliğinde çok önemli bir yere sahiptir. Aile yapısının temel taşı ise kadındır. Kadın annelik özelliğinden dolayı Müslümanlar için kutsal bir değer olarak kabul edilmektedir. Kadınlar toplumların devamı için hayati önem taşıyan çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde kilit role sahiptir. Bu yüzden ki tarihin her döneminde kadın konusu gündemde olmuştur.

Kadınlar yaşamın her alanında ayrımcılığa maruz kalabilmektedir. Bu ayrımcılıklarla sosyal alanlarda karşılaşılabildiği gibi siyasal alanlarda da karşılaşılabilmektedir. Her ne kadar eşitliğin sağlanmasına yönelik yasal düzenlemeler yapılsa da kırılmayan bazı düşünce kalıpları, oluşturulan yasaların uygulanmasında ve içselleştirilmesinde engel teşkil edebilmektedir. Sosyal hizmet ayrımı maruz kalmış tüm grupların sosyal refah düzeylerini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu gruplar içerisinde kadın ve kadın sorunları da sosyal hizmetlerin her zaman odağında olmuştur.

Türk kadınının yasal hakları geçmişten bugüne gelişim göstererek ilerlemiştir. Eski Türklerden Türkiye Cumhuriyeti Devletine geline süreçte çeşitli dönemlerden geçilmiş, her dönemin özelliği (yerleşik hayata geçilmesi, modernleşme çalışmaları vb.) kadınların konumunun o dönemin şartlarına göre şekillenmesini gerektirmiştir. 1924'ten itibaren 1982 anayasası dâhil bütün anayasalarda kadın hakları yer almıştır. Mevcut anayasada yapılan son değişikliklerle birlikte kadın ailede ve toplumda erkekle eşit konuma getirilmiştir. Her ne kadar yasalarda eşit konuma getirilmişse de kadınların mevcut sosyal ve siyasal konumlarına ilişkin veriler değerlendirildiğinde kadının konumunun geleneksel yaşam tarzının baskısı altında kaldığı görülmüştür.

İran'ın siyasi tarihindeki hareketlilikler İranlı kadınların siyasi ve sosyal konumlarının da belirleyicisi olmuştur. İranlı kadınların konumlarının iki dönemde incelenmesinde ülkenin siyasi ve dini liderlerinin tutumları oldukça etkili olmuş, kadınların haklarında sürekli ilerlemeden ziyade dalgalanmalar gerçekleşmiştir. İranlı kadınlar 1905 – Anayasa Devrimi süreci ile birlikte yasal hakları için sürekli bir mücadele yürütmüşlerdir. Devrim öncesi kazanılan en önemli hak 1963 yılında verilen oy hakkı olmuştur. Kadınların İslami şartlara uymak koşulu ile kanun karşısında

erkeklerle eşit duruma gelmeleri Devrim sonrası yürürlüğe giren yeni anayasa ile sağlanmıştır. Ancak İran'da da durum Türkiye'den farklı olmamakla birlikte yasalar önündeki eşitlik geleneksel yaşam tarzının baskısı altında kalmıştır. Türkiye'den farklı olarak İran'daki medeni kanun fikhî yorumların da etkisiyle kadınların haklarının kullanımında onları dezavantajlı duruma düşürmüştür.

İki ülkenin de tarihsel süreçleri içerisinde sosyal ve siyasal konumlarının belirlenmesindeki en önemli faktörler; evlenme yaşı, evlenme şekli, eğitim durumu, işgücüne katılımları, doğurganlık oranı ve karar alma mekanizmalarına katılımları olmuştur. Her iki ülkede de eğitim seviyesi yükseldikçe doğurganlık oranlarının azaldığı, evlenme yaşının yükseldiği, işgücüne katılımın arttığı ve karar alma mekanizmalarına katılımın arttığı görülmüştür.

Yapılan çalışma sonucunda Türk kadınlarının sosyal haklarının İran'a göre daha fazla olduğu (özellikle medeni kanun konusunda), bu hakların kullanımında yaşanan sorunların benzer olduğu (ataerkil kültür yapısı) görüşü ortaya çıkmıştır.

Türkiye ve İran'ın son yüzyılda geçirmiş olduğu modernleşme tecrübeleri kadınlara dair hazırlanan politikalarda da etkili olmuştur. Her iki ülkenin de tartışmalı kadın politikaları sürekli gündemdedir. Farklı dini mezheplere sahip olsalar da aralarındaki tarihi ve kültürel ilişkiler aynı zamanda da sosyal ve siyasi etkileşimleri bu çalışmada İranlı kadınların seçilme sebebini oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde Türkiye'de ve İran'da kadınların sosyal ve siyasal konumları tarihsel süreç, yasal düzenlemeler ve güncel sayısal veriler, ilgili literatür çerçevesinde incelenmiştir.

İkinci bölümde, kuramsal ve kavramsal çerçeve başlığı altında toplumsal cinsiyet ile ilgili temel kavramlara ve kuramlara yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde bu çalışmanın yöntemi ve dördüncü bölümde araştırma kapsamında cevaplanması düşünülen araştırma sonuçlarına ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Son olarak sonuç ve değerlendirme kısmına yer verilmiştir.

A. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Araştırmanın amacı Türk kadınlarını mevcut siyasal ve sosyal konumlarını İranlı kadınların gözünden değerlendirerek ortaya koymaktır. Bu çalışmanın bir diğer amacı

ise toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının Türk kadınlarındaki yansımaları tespit edebilmektedir.

Sosyolojik bir araştırma niteliği taşıyan bu çalışmanın kadın haklarının tarihsel gelişimini göz ardı etmesi olası değildir. Bu sebeple araştırma hem Türk kadınlarının geçmişten bugüne kazanılmış haklarını saptamakta hem de kadınların bu haklardan ne oranda faydalanabildiğini göz önüne koymaktadır.

Yapılan literatür çalışmasında, ilgili alanda Türk kadınlarının sosyal ve siyasal konumlarına ilişkin çalışmalar olduğu görülmüştür. Ancak İranlı kadınların, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumlarını değerlendirdiği bir çalışma bulunmamaktadır. Bu nedenle yapılan bu çalışma Türk kadınlarının sosyal ve siyasal konumlarına ilişkin karşılaştırmalı bir değerlendirme sunması açısından önem taşımaktadır.

B. Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırma Türkiye’de en az iki 2 yıldır ikamet eden, en az lise mezunu, Türkiye ve İran gündemini takip eden İranlı kadınlarla gerçekleştirilmiştir.

C. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler

Araştırma sürecinde görüşme yapılacak kişilerin bir kısmı, görüşme sorularının bazılarını cevaplamak istememiştir. Soruların cevaplanması konusunda çekingenlik gösterilmesi, her defasında yeni bir örneklem grubuna ihtiyacı doğurmuş, bu durum da veri toplama sürecinin uzamasına sebep olmuştur.

D. Araştırmanın Hipotezleri

H1: Türkiye’de kadınlara tanınan haklar İran’da kadınlara tanınan haklara kıyasla daha fazladır.

H2: Türk kadınlarının sosyal ve siyasal konumlarının belirlenmesinde geleneksel yaşam tarzının etkisi mevcuttur.

H3: Türk kadınları İran kadınlarına kıyasla sosyal hayatta daha özgür ve daha aktiftir.

H4: Türk kadınlarının siyasal konumları geleneksel yaşam tarzının etkisi altında kalarak kadınların siyasete katılım oranlarını olumsuz yönde etkilemektedir.

H5: Kadınların eğitim seviyeleri ile siyasete katılımı arasında ilişki vardır. Eğitim seviyesi yüksek kadınların siyasete katılım oranları daha yüksektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.TÜRK VE İRAN KADINLARININ SOSYAL VE SİYASAL KONUMU

1.1.Türkiye’de Kadının Sosyal ve Siyasal Konumu

1.1.1. Tarihsel Gelişim

Kadın, toplumun inşasında ve sosyal sistemin devamının sağlanmasında oldukça önemli bir yere sahiptir. Kadınların konumlarında zamanla bazı değişiklikler yaşanmıştır (Albayrak, 2017: 245). Bu başlık altında kadınların tarihsel süreç içerisinde konumlarında yaşanan gelişmeler incelenecektir.

İslamiyet öncesi Türk toplumunda kadınlar; eski Türk efsane ve destanlarının büyük bir kısmında, bir ulusun meydana gelmesinde ve soyunun nesillerce devamında vazgeçilemeyecek bir unsur olarak kabul edilmektedir (Çimen, 2008: 108). Bu destan ve efsanelerde kadın, yaşamın olmazsa olmazı, anne, kalbin, beynin ve bilgeliğin sembolü haline gelmiştir (Bars, 2014: 106-107). Eski Türklerde kadının, hemen her alanda; siyasi, sosyal, ekonomik hayatta ve hatta savaş hallerinde eşile aynı koşullarda ve onunla birlikte yer aldığı görülmektedir. Eski Türk ailesi içerisinde kadın kocasıyla eşit haklara sahiptir ve karşılıklı saygı prensibi hâkimdir (Çimen, 2008: 112).

Dini inançlarından dolayı da Eski Türklerde, kadının kutsal bir gücü olduğuna inanılırdı ve bunun gereği olarak da kadının toplumdaki yeri çok yüksektir. Eski Türklerde kadınların erkeklerle eşit haklara sahip olmaları gibi savaşa katılıp, siyasi kararların alınmasında da etkili oldukları tarihçiler tarafından kabul edilmektedir. Eski Türklerde verilen bir emrin yerine getirilebilmesi için “Hakan ve Hatun emrediyor ki” cümlesi ile başlıyor olması gerekmektedir. Hatun bütün meclislerde hakan ile yan yana bulunmaktadır. Eski Türklerde tek eşlilik görülmektedir ve çocukların sorumlulukları anne ve baba üzerinde eşit paylaştırılmıştır (Tellioğlu, 2012: 212). Eski Türklerde kadının ev içerisindeki misyonu ne kadar önemliyse dışarıdaki görevi de o kadar önemlidir. İster sultan ister ev kadını olsun fark etmeksizin savaş usullerini öğrenerek, gerekmesi halinde uygulamışlardır. At biniciliği, silahşorluk, yiğitlik Türk kadınlarında da Türk erkeklerindeki kadar vardır (Çimen, 2008: 199).

Eski Türk toplumlarında kadının konumu belirtilmeye çalışılmıştır. İslamiyet döneminde Türk kadınının konumunu değerlendirmeye başlamadan önce İslamiyet'in doğduğu ortam ve şartlara kısaca değinmenin faydası olacaktır.

İslamiyet'in doğduğu ortamda bilgisizlik ve kötülük o kadar fazladır ki Kuran-ı Kerim'de İslamiyet'in doğduğu dönem, cahiliye devri olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde kız çocukları canlı gömülmekte ve öldürülmektedir. Kız çocuğu sahibi olan anneler ise cezalara tabi tutulmaktadır (Göksel, 1993: 113). İslamiyet böyle bir ortamda doğmuş ve doğduğu ortamın gereklerine göre öncelikle o bölge için kurallar getirmiştir.

İslam dini, kadınların haklarına son derece titizlikle yaklaşmış, başka hiçbir dinde görülmeyen değeri kadına vermiştir. Bakıldığında zaten Kuran-ı Kerim'de **“Erkeklerin kadınlar üzerinde hakları olduğu gibi, kadınların da erkekler üzerinde hakları vardır”** buyurulmaktadır. Hz. Muhammed de erkeklerin kadınların haklarını ve hukukunu korumaları çağrısında bulunmuştur ve bu hususta: **“Kadınların haklarını yerine getirme konusunda Allah'tan korkunuz! Zira siz onları Allah'ın bir emaneti olarak aldınız”** buyurmaktadır (Domaniç, 2007: 237).

Kadının eski Türk devletlerindeki durumu zamanla değişime uğramıştır. Bu değişim genellikle Türklerin İslamiyet'e geçişine bağlansa da unutulmaması gereken bir durum vardır ki o da; İslam dini doğduğu ortamın şartlarına göre çok önemli reformlar getirmiş ve kadının konumunda önemli iyileştirmeler gerçekleştirmiştir (Gültepe, 2008). İslam dininde kadın, aile içerisinde küçümsenmemiş, tarihte hep şair, âlim ve mutasavvıf kadınlar yetişmiş ve savaflara fiilen katılmışlardır. En önemli nokta iste İslam dini kadını ve erkeği aile onurunun korunması açısından aynı derecede sorumlu kılmış, İslami değerlere riayet edilmesi, sadece kadınlardan değil erkeklerden de beklenmiştir (Küçükırsay, 2016: 17).

“Türkler Müslüman olduktan sonra da kadınlar Karahanlı, Selçuklu, Harzemşahlılar'da, Atabeğler ve Türkiye Selçuklularında da statülerini korumuşlardır” (Turan, 1969: 126-128).¹ Müslüman olan Türklerin de Eski Türklerdeki gibi kadına verdikleri önem değişmemiştir. Yeni kurulan bu Türk devletlerinde de kadınlar önceki

¹ Buna örnek olarak, devlet yönetiminin hemen her evresinde etkisi bulunan Terken Hatun gösterilebilir. Terken Hatun, Büyük Selçuklu sultanı Melikşah'ın eşi, en ünlü Türk kraliçesidir (Çandarlıoğlu, 1977: 68).

haklarını kullanmaya devam etmişlerdir. İslamiyet X. yüzyılda Türkler arasında yaygınlaşmaya başlamış ve bu ortamda kadın ve erkeklerin hem siyasi hem sosyal alanlarda yan yana olduğu görülmüştür.² Bu yıllarda Türklerin yaşamakta olduğu bölgeleri ziyaret eden İbn Fazlan bu durumu onaylar nitelikte gözlemlerde bulunmuş ve kadınlarla erkeklerin bir arada olduğunu ve bunu şaşırtıcı bulduğunu belirtmiştir. (Peker, 2017: 158-160). Zamanla kadının sosyal ve siyasal konumunda değişimler meydana gelmeye başlamıştır. Bu değişimlere sebep olarak farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Yılmaz Öztuna (2004: 226) kadının konumundaki değişimin kaynağının Türklerin İslamiyet'i kabul etmesi olduğunu söylerken, İlber Ortaylı (2001: 7) ise kadının konumundaki değişimin Türklerin yerleşik hayata geçmesinden kaynaklandığını savunmuştur.

Türklerin İslamiyet'i kabulü ile yerleşik hayata geçiş aşamaları birbirine çok yakın zamanlara denk gelmektedir. Bu durumda Türk kadınının konumunda gerçekleşen değişiklikte hangi etkenlerin belirleyici olduğunun ayırt edilmesi zorlaşmaktadır. Bununla beraber İslamiyet'in gereklerinden birisi olan tesettür anlayışı, kadının ve erkeklerin bulunduğu ortamların değişimini en az yerleşik hayata geçilmesi kadar etkilemiştir. Bu değişimin yaşanmasında Arap, İran ve Bizans kültürlerinin de etkisi olmuştur (Turan, 1990: 225).

Osmanlı Devleti'nde kadının sosyal ve siyasal konumu ele alınırken İslam dininin kuralları üzerinden bir değerlendirme yapmak daha sağlıklı olacaktır. Çünkü Osmanlıda İslam dininin kuralları geçerlidir. Nitekim İslam dini, kadınlara hakları konusunda hiçbir dinde ve sistemde görülmeyen değeri göstermiş ve bu konu üzerine titizlikle yaklaşmıştır. Bu dönemde kadınların arka plana atıldığına dair iddialar tartışmalara neden olmuştur. Fakat aslının böyle olmadığını, Avrupalı yazarların kendi toplumlarındaki kadınları ile Türk kadınlarını kıyasladığı yazılarına bakıldığında Osmanlıda kadınlara verilen değerin ve gösterilen saygının ne kadar büyük olduğu görülmektedir. İslam hukukunda kadının hakları belirlenmiştir. Müslüman kadın

² Bu duruma bir örnek de Anadolu'da kurulan Bacıyan-ı Rum'un kurucusu Fatma Bacı'dır. "Anadolu'da ahi Teşkilatının bir kolu olan ve 'Bacıyan-ı Rum' diye adlandırılan Anadolu genç kadınlar ve kızlar kolu Anadolu Selçukluları zamanında kurulmuştur. Bu teşkilat sayesinde birçok fetih gerçekleşmiş ve kültürel değerler kalıcı olmuştur"(Çimen, 2008:214).

çalışabilir, ticaret yapabilir, mirasa sahip olabilir, mülkiyetinin tasarrufunu gerçekleştirebilir. Aynı zamanda eş seçimi kendi inisiyatifindedir, mehir ve gereken hallerde boşanma isteğinde bulunma hakkına sahiptir (Çimen, 2008: 237-274).

Osmanlı toplumu kadına ve erkeğe ayrı roller belirlemiştir. Kadının rolü ev içerisinde, erkeğin rolü ise dışarıdadır. Bu rollerin belirleyicisi ise din ve geleneklerdir (Cin, 1988: 75). Kadın ev içerisinde belirlenen rollerinin dışında sosyal rollerde de yer almakta ayrıca ailenin ve toplumun devamı için, hayati önem taşıyan çocukların yetiştirilmesi ve eğitiminde de kilit role sahiptir. Osmanlıda kadınların siyasi hayatta da rollerinin olduğu görülmektedir (Çimen, 2008: 287-292). Kuran-ı Kerim’de devletin yönetilmesinden ailenin yönetilmesine her alanda istişare ile yönetimin yapılması gerektiği belirtilmiştir. “Müslümanların idare (ve düzeni) aralarında yapacakları istişareye dayanır” (Kuran-ı Kerim, Şura:42/38) ifadesi Kuran-ı Kerim’de yer almaktadır. Buna bir örnek vermek gerekirse; Hz. Osman’ın halife seçilmesi sırasında kadınlara da fikirlerinin sorulduğu bilinmektedir. Bu durum kadınlara siyasete katılma ve oy kullanma haklarını tanıdığını göstermektedir (Çimen, 2008: 293).

Osmanlıda kadınların ekonomik hayata katılımları da engellenmemiştir. Kadınlar, mal ve mülk edinebilir, ekonomik hayata katılım sağlayabilir ve ticaret yapabilmektedir. Kadının rızası dışında eşi, babası veya oğlu kadının malı üzerinde herhangi bir tasarrufta bulunamamaktadır. Eğer rızası dışında bir işlem yapılacak olursa bu işlem hemen iptal edilebilmektedir (Jennings, 1975: 65). Görüldüğü üzere İslam dini kadına her alanda değer vermiştir. Eski Türk geleneklerinden gelen saygı İslamiyet’in gelişyle daha da artmış ve kadının toplumdaki statüsü yükselmiştir (Çimen, 2008: 286).

Osmanlı Devletinde Tanzimat’la birlikte modernleşme çalışmaları başlamıştır. Bu dönemde Batıya açılma eğilimi görülmüştür ve bu da beraberinde gündeme kadının bulunduğu konunun tartışılmasını ve kadın haklarının gündeme taşınmasını getirmiştir. Bu dönemin kadınlar açısından en önemli gelişmesinin, ilköğretim eğitiminin tamamlanmasından sonra ortaöğretim eğitimi de almaları hakkının verilmesi olarak görülmektedir (Çiçek, Aydın, Yağci, 2015: 282-283). Kadınlara yönelik eğitim çalışmaları II. Meşrutiyet döneminde artarak devam etmiştir.

II. Meşrutiyet Türk modernleşme sürecinin kırılma noktalarından ve Cumhuriyet yönetim sisteminin temel taşlarının oluşturulduğu dönem sayılmıştır. Bu dönemde

eğitim konusunda yapılan reformlar ile kadınların eğitim seviyeleri artmış bu da beraberinde dönem kadınlarının dernek kurma, gazete ve dergi çıkarma, kurs düzenleme gibi faaliyetlerinin artmasını sağlamıştır. Kadın konusu, II. Meşrutiyet döneminde toplumun tamamında tartışılmıştır. Kadının bu dönemde bu derece güncel kalmasında, İttihat ve Terakki Cemiyeti son derece etkili olmuştur. Cemiyet, parti programları ve hükümet politikalarında kadın için özel bir yer vermiştir. Böylelikle bu dönem, kadınların toplumsal yaşamda oldukça aktif rol aldıkları bir dönem olmuştur (Özkiraz ve Arslanel, 2011: 3-9).

Kurtuluş Savaşı ile birlikte kadınların haklarında önemli yasal gelişmeler gerçekleşmiştir. Bu dönemde yaşanan gelişmeler Türk kadınlarını eylemciliğe yöneltmiştir. Bu dönemde kadınların mitingler aracılığıyla siyasal sistem üzerinde etki yaratmaya çalıştıkları görülmüştür. Aynı zamanda kadınlar güçlerini toplayabilmek için dernekler kurmuş, bu dernekler aracılığıyla gerektiğinde seslerini ve adlarını duyurabilmeyi, kamuoyu oluşturabilmeye yardımcı olmayı ve yurt hizmetlerine katkı sağlayabilmeyi amaçlamışlardır. Ve kadınlar savaş hali geldiğinde tüm varlıklarıyla savaşa dâhil olmuşlardır. Bu dönemin deneyimleri ve bu deneyimlerin getirdiği birikim Cumhuriyet Türkiye'si için çok önemli bir miras niteliği taşımaktadır (Abadan, 1982:19-50; Kurnaz, 1991: 107-109).

Türk kadını haklar konusunda en önemli gelişmeleri Cumhuriyet ile yaşamıştır. Cumhuriyet'in ilanı beraberinde yeni reformlar getirmiştir. Türk kadınının konumunu değiştirmek amacıyla Atatürk birçok reform girişiminde bulunmuş ve bütün bu girişimlerde başarılı olmuştur. Bu gelişmelerin en önemlisi ise 1926 yılında çıkarılan "Türk Medeni Kanunu" olmuştur. Bu kanun ile tüm vatandaşlar ayırım olmaksızın eşit haklara ulaşmışlardır. Türk kadının toplumdaki statüsünü belirleyen en önemli gelişmelerden birisi de kadınlara 1930 yılında Belediyelerde, 1934 yılında ise Milletvekilliğinde seçme ve seçilme hakkı verilmesi olmuştur. Cumhuriyet dönemi Atatürk'ün gerçekleştirmiş olduğu devrimler ile kadınların siyasi ve sosyal konumları için önemli değişimlerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Kanunlarda kadın ve erkeklerin eşitliği önemli ölçüde sağlanmıştır. "Kadın, boşanma, seçme ve seçilme, eğitim, meslek seçimi, kamu görevleri yapma haklarına kavuşmuştur" (Sağ, 2001: 18-21). Cumhuriyetin kuruluşundan bugüne yaşanan gelişmeler (endüstrileşme, kentleşme) ile

kadın yeni bir konum ve hukuki haklar kazanmıştır. Toplumsal hayat içerisinde kadının geldiği bu yer, yakın Türkiye'nin bir görünümü niteliği taşımaktadır (Kırkpınar, 2009: 127-134).

Bütün bu gelişmeler ile beraber 1982 Anayasası dâhil olmak üzere tüm Anayasalarda kadın hakları yer almış ve gelişerek önemli bir yol kat etmiştir. Anayasalarda değiştirilerek geliştirilen kanunlar, çeşitli örgütlenmeler, uluslararası anlaşmalar kadının konumunun iyileşmesinin bir göstergesidir.

1.1.2. Yasal Düzenlemelerde Kadın

Bu başlık altında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasalarında ve diğer dönemsel gelişmelerde kadının konumu ile ilgili yaşanan değişimlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

1.1.2.1. 1924 Anayasasında Kadın

1924 Anayasasında 69. madde ile Türkler kanun karşısında eşittir ibaresi getirilmiştir. Ancak bu maddede geçen eşitliğin sağlanması 1926 yılında kabul edilen Medeni Kanun ile olmuştur. Medeni kanun tek eşliliği getirmiş, boşanma hakkını kullanma ve şahitlik yapma açısından kadın ve erkeği eşitlemiştir. 3 Mart 1934'te çıkarılan Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile kadınlar, eğitim ve öğretim imkânlarından erkeklerle eşit düzeyde faydalanabilir hale gelmişlerdir (Ülger, 2015: 31-32). Kadınlara verilen bu haklarla artık birçok konuda kadınlar ve erkekler arasında eşitlik sağlanmış, kamuda istihdam edilen kadın sayısı artmış ve Atatürk'ün kadınların hakları konusundaki hassasiyeti, kadınların siyasal hayata katılma isteklerini arttırmıştır. Böylelikle öncelikle 1930 yılında kadınlara Belediye, 1933 yılında köy ve 1934 yılında ise Milletvekili seçme ve seçilme hakkı verilmiştir (Avcı, 2016: 228).

Kadınların çalışma hayatı ile ilgili en önemli gelişmelerden birisi 1913 yılında devlet memuru olarak çalışabilme haklarının verilmiş olmasıdır. 1924 Anayasasının akabinde gelen siyasi haklar ile kadınların kamudaki istihdamının artmasına olanak sağlamıştır. Kadınlar ile ilgili yapılan diğer düzenlemelere baktığımızda; 1936 yılında İş Kanunu kabul edilmiş ve işçi kadınların iş hayatı da bu yasada ele alınmıştır. Bunun akabinde 1937'de ILO sözleşmesi gereği “kadınların yer altında ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılması” yasaklanmıştır (Ülger, 2015: 33).

Bu dönemde kadın hakları konusu uluslararası boyutta tartışılmış, kadın ve erkek arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi adına çalışmalar başlatılmıştır. Bu konuya birleşmiş Milletler özellikle değinmiş, 1946'da "Kadının Statüsü Komisyonu'nu" kurmuştur. Bununla kadının siyasi, sosyal ve iktisadi olarak haklarında iyileştirmeler yapmak amacı güttüğünü göstermiştir. Daha sonra 1951'de ILO tarafından "Benzer İşlerde Çalışan Kadın ve Erkeğe Eşit Ücret Ödenmesi Sözleşmesi" ve 1952'de "Kadının Siyasal Hakları Sözleşmesi" BM Genel Kurulunda kabul görmüştür (<https://www.cnnturk.com/2010/dunya/03/07/kadinlarin.hak.mucadelesinin.100.yillik.tarihi/566598.0/index.html> , 2010).

1.1.2.2. 1961 Anayasasında Kadın

1961 Anayasasında eşitlik ilkesi 1924 Anayasasından farklı bir ifade almıştır. 1924 Anayasasında "Türkler kanun önünde eşittir" ifadesi yerini 1961 Anayasasında kanunlarda eşitlik açısından cinsiyet ayrımı olmayacağı ifadesine bırakmıştır. 1934 yılında yapılan değişiklikle seçme ve seçilme haklarını alan kadınların diğer yasal hakları 1961 Anayasasında aynı şekilde korunmuştur (Gözübüyük, 2011: 79-124). 1971'de parlamentonun dışından ilk kadın bakan atanmıştır. 1961 Anayasasının 40. maddesinde kadının çalışma yasası ile ilgili düzenleme yer almaktadır. Bu maddede "herkes dilediği alanda çalışma ve sözleşme hürriyetlerine sahiptir" ibaresi yer almaktadır. 43. maddesinde ise "çalışma şartları" başlığı altında "kimsenin yaşına, gücüne ve cinsiyetine uygun olmayan bir işte çalıştırılmayacağı" hükmü yer almıştır. Devlet memuru olabilme bakımından ise "hizmetin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayırım gözetilemeyeceği" Anayasada 58. maddede belirtilmiştir (Ülger, 2015: 34-35).

Bu dönemde kadınlara dair yapılan düzenlemelere baktığımızda, BM 1967'de kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi deklarasyonunu kabul etmiştir. Aynı zamanda 1975 yılını "Uluslararası Kadın Yılı" olarak açıklamıştır. 1979'da ise kadınlara karşı her türlü ayrımcılığın önlenmesi hakkındaki sözleşme (CEDAW), BM Genel Kurulunca kabul edilmiş ve üye ülkelerin imzasına açılmıştır (Ülger, 2015: 36-37).

1.1.2.3. 1982 Anayasasında Kadın

1961 Anayasasındaki eşitlik ilkesi, 1982 Anayasasında yerini almış, hatta 2001, 2004 ve 2010 yıllarında gerçekleştirilen düzenlemelerle kadın ve erkek eşitliği ilkesi güçlendirilmiştir. 2010 yılında yapılan son değişiklikle birlikte kadın-erkek eşitliği ilkesi şu şekildedir; “Kadınlar ve erkekler eşit haklara sahiptir. Devlet bu eşitliğin yaşama geçmesini sağlamakla yükümlüdür. Bu maksatla alınacak tedbirler, eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz”. 1 Ocak 2002’de revize edilen Medeni Kanun ile kadın-erkek ayrımcılığı ortadan kalkmış ve kadın- erkek eşitliği gözetimli; kadın ailede ve toplumda erkekle eşit konuma getirilmiştir. Aynı zamanda kadın emeği konusu da bu düzenlemede değerlendirilmiştir (AÇSHB, 2018: 4).

1982 Anayasasının 42. maddesinde de kadın-erkek ayrımı yapılmayarak eğitim ve öğretim hakkının herkes için zorunlu ve devlete ait okulların ücretsiz olduğu belirtilmiştir (Ülger, 2015: 37).

1982 Anayasası; 67, 68 ve 70. maddelerinde yerel ve milletvekili seçimlerinde “seçme ve seçilme”, “siyasi parti kurma”, “usulüne göre partilere girme ve partilerden ayrılma”, “halkoymasına katılma”, “kamu hizmetlerine girme” haklarını; 25, 26, 28, 29, 33 ve 34. maddelerinde “düşünce ve kanaat hürriyeti”, “basın hürriyeti”, “toplantı ve hak hürriyetlerini” tüm vatandaşlara tanımıştır (<https://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> , 2020).

68. maddede geçen, “siyasal partilerin kadın kolu kuramayacaklarına” dair yürürlükte bulunan yasak 23.7.1995 tarih ve 4121 sayılı yasa ile kaldırılmıştır (Erdemir, 2020: 47).

Türk kadınının Anayasadaki siyasi konumunda bu şekilde değişimler yaşanırken kadınlarla ilgili Uluslararası düzenlemelerin 20. yüzyılda başladığını görmekteyiz. 1952 yılında BM’de kabul edilmiş olan, “kadınların siyasi haklarına dair sözleşme”, uluslararası alanda kadının siyasi hayatta tanınmasında önem arz eden bir belgedir. Aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin öncülüğünü yaptığı “Dünya Kadın Konferansları” siyasi katılım açısından kadınların haklarında gelişmeler yaşanmasını sağlamıştır. Ayrıca CEDAW’ da kadın ve erkeklerin eşit haklarla siyasi hayata katılımlarının güvence altında olması yer almaktadır (AÇSHB, 2018: 50-51).

1982 Anayasasındaki 50. madde, Türk kadınının çalışma yaşamı ile ilgili hakları açısından bize bilgi vermektedir. Bu madde; “küçükler ve kadınlar ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar”. Bu madde ile

kadınlara devlet güvencesi altında oldukları ve hakları konusunda önemle vurgu yapıldığı görülmektedir. Anayasanın 70. maddesinde de kadınların devlet memuru olabilmelerinde görev dışı niteliklerin aranmayacağı belirtilmiştir (Ülger, 2015: 38).

Anayasa değişiklikleri, Yeni Türk Medeni Kanunu, Aile Mahkemeleri, Ailelerin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, İş Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Gelir ve Kurumlar Vergisi Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, TBMM’de Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun (KEFEK) Kurulmasına Dair Kanun, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün Kurulması, Uluslararası Alanda Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi (CEDAW), Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye İlişkin Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi) ve bunların getirdiği, gerektirdiği politikalar, eylem planları, yükümlülükler kadınlara dair yapılan diğer yasal düzenlemelerdir (AÇSHB, 2018: 3-18).

1.1.3. Temel Göstergelerde Kadın

Bu bölümde Türk kadını ile ilgili güncel sayısal verilere yer verilecektir. Bu veriler ışığında kadının siyasi ve sosyal konumu hakkında değerlendirmeler yapılmaya çalışılacaktır.

1.1.3.1. Türk Kadınlarının Sosyal Konumunun Değerlendirilmesine İlişkin Veriler

Kadının sosyal ve siyasi konumunun belirlenmesinde birçok faktör etkili olmaktadır. Bu faktörlerden en önemlileri şu şekilde sıralanabilir; evlenme yaşı, evlenme şekli, eğitim durumu, işgücüne katılımları, doğurganlık oranı ve karar alma mekanizmalarına katılımları (Çimen, 2008: 327-329).

2018 yılı TÜİK verilerine göre Türkiye toplam nüfusu; 82.003.882’dir. Bu nüfus %50,2 erkek, %49,8 kadından meydana gelmektedir. 2018 yılı evlenme istatistiklerine göre kadınların ortalama ilk evlenme yaşı 24,8, erkeklerin ise 27,8 olmuştur. Boşanma istatistiklerine baktığımızda 2018 yılındaki kaba boşanma hızı binde 1,75’tir. Kaba boşanma hızının en yüksek olduğu il binde 2,79 ile İzmir olurken en düşük olduğu il ise

binde 0,16 ile Hakkâri olmuştur (TÜİK, 2018). TÜİK Aile Yapısı Araştırmalarına göre boşanmaların en önemli sebebinin “%50,9 ile sorumsuz ve ilgisiz davranma” olduğu belirlenmiştir. Kadınların bu sebeple boşanma oranları %61,5 iken erkeklerin ise %40,2 olmuştur. Evlilik deneyimi yaşamış bireylerin eş tercihlerini ne şekilde yaptıklarına dair yapılan incelemede ülke geneli “ilk evlenmelerin %47,8’inin görücü usulü ve kişinin rızası ile %12,1’inin de görücü usulü” ve rızası sorulmadan gerçekleştiği görülmüştür. Evlilik kararını kendi isteği ve ailesinin rızası ile yapanların oranı %30,2, kendi kararı ve ailenin izni olmadan evlenenlerin %2,5, “kaçma/kaçırılma ile evlenenlerin oranı ise %7” olarak gerçekleşmiştir. Eşlerin evlenme şekilleri ile öğrenim durumları arasındaki bağlantı incelenmiş ve öğrenim durumu yükseldikçe, kişilerin kendi tercihleri ile evlenenlerin sayısının arttığı gözlemlenmiştir (TÜİK, 2018).

Evlenme şekli ve yaşı, öğrenim durumuna göre değişiklik gösterdiği gibi bölgesel farklılıklara göre de değişiklik göstermektedir. Türkiye’de Batı’dan Doğu’ya gidildikçe evlenme yaşı düşmekte, evlenme biçimi değişmektedir. Çok eşle evlilik (kuma) oranları artmakta ve özellikle kadının eş seçiminde rızasının alınması oranları düşmektedir. Evlenmede yaşı etkileyen bir durum da aile yapısıdır. Çekirdek ailede evlenme yaşı daha yüksek iken geniş aile tipinde evlenme yaşı daha düşük olmaktadır. Kadınların sosyal konumlarının belirleyicilerinden doğurganlık oranı; bölgesel farklılıklar, yerleşim yerleri ve eğitim durumuna göre değişiklik göstermektedir. Doğurganlık oranı Batı’dan Doğu’ya gittikçe artış göstermektedir. Kentlerde doğurganlık oranı düşerken, kırsal kesimlerde doğurganlık oranı ne kadar yüksek ise, kadının statüsü o kadar yüksek olur anlamına gelmektedir. Kadınların sosyal konumlarının önemli noktalara gelebilmesinde eğitim olanaklarından faydalanabilme düzeyleri oldukça önemlidir. Eğitimli kadın oranlarının yükselmesi bir ülkenin kalkınmasının en önemli gereklerindendir. Eğitim olanaklarından kadın ve erkeklerin eşit oranda faydalanabilmeleri bu açıdan çok önemlidir. Kadınların işgücüne katılımlarında da yine eğitim durumları oldukça önem arz etmektedir (Çimen, 2008: 335-336).

Türkiye’de kadınların eğitim durumu istatistiklerine baktığımızda; en az bir eğitim düzeyini tamamlayan kadınların oranı %83,6 iken erkeklerin oranı %95,5 olmuştur. TÜİK’in 2017 cinsiyete göre seçilmiş göstergeleri şu şekildedir;

Tablo 1. TÜİK 2017 Cinsiyete Göre Seçilmiş Göstergeler

Seçilmiş Göstergeler	Toplam	Erkek	Kadın
Okuryazar olmayan nüfus oranı (25+ yaş)	4,8	1,5	8,0
Yüksekokul veya fakülteden mezun nüfus oranı (25 + yaş)	16,7	18,9	14,5
İstihdam oranı (15+ yaş)	47,1	65,6	28,9
İşgücüne katılım oranı (15+yaş)	52,8	72,5	33,6
Genç işsizlik oranı (15-24 yaş)	20,8	17,8	26,1

Kaynak: TÜİK, 2018

Kadınların sosyal konumlarının belirleyicilerinden olan işgücüne katılım durumları da Türkiye’de önemli sorunlardan birisidir. Kadın istihdamı da kadın eğitimi gibi ülke kalkınmasının önemli faktörlerinden birisidir. Fakat her ne kadar kanunlar eşitlikçi bir yapı olduğunu gösterse de 2017 TÜİK istatistiklerinde de görüldüğü gibi istihdam oranlarında eşitlik yoktur. Bunun en önemli sebeplerinden birisi de kadının kendisine ve toplum tarafından kadına yüklenen geleneksel anlamdır. Kadının rolü iyi bir eş, iyi bir ev kadını ve iyi bir anne olmaktır (Çimen, 2008: 341-342).

Mevcut şartlarda TÜİK 2017 istatistiklerinde kadının eğitim durumlarına göre işgücüne katılımlarına bakıldığında eğitim seviyeleri arttıkça kadınların istihdama daha fazla katıldıkları görülmüştür.

Okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılım oranı %15,9, lise altı eğitilmiş kadınların işgücüne katılım oranı %27,7, lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %34,3, mesleki veya teknik lise mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %42,6 iken yükseköğretim mezunu kadınların işgücüne katılım oranı %72,7 olmuştur (TÜİK, 2017).

Kadın istihdamına yönelik yapılan birçok çalışmaya rağmen Türkiye’de kayıt dışı istihdam sorun olmaya devam etmektedir. 2017 TÜİK verilerine göre bu oran %44,6’dır. Kayıt dışı çalışma oranı %94,2 ile en yüksek tarımsal faaliyetlerde bulunan kadınlardadır. Aynı şekilde 2017 yılında kayıt dışı olarak ücretsiz aile işçisi konumunda tarımsal faaliyetlerle uğraşanların %78,6’sı kadınlardır. Kadın istihdamı sektörel olarak incelendiğinde %56,1’le en fazla Hizmetler Sektöründe olduğu görülmüştür (TÜİK, 2018). Devlet Personel Başkanlığının Aralık 2018 verilerine göre kamu personeli

cinsiyet dağılımında istihdam edilen kadın personel oranı %38,48 olarak gerçekleşmiştir (DPB, 2019).

1.1.3.2. Türk Kadınlarının Siyasal Konumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Veriler

Türkiye’de kadınların siyasal yaşama katılım durumları TBMM’de ilk temsilcileri olan 1935 yılından bugüne farklı oranlarda seyretmiştir. Türk kadınının parlamentodaki milletvekili oranlarına baktığımızda önemli noktaları şu şekilde olmuştur: 1935 yılında 395 milletvekili arasından 18 tanesi (%4,6) kadındır. Kadınların parlamentodaki temsili %0,6 oranı ile en düşük 1950 yılında, en yüksek oranı ise 2015 Haziran ayında %17,8 olarak gerçekleşmiştir. 1950 yılında 487 milletvekili arasından 3 tanesi kadın iken 2015 Haziran ayında 550 milletvekili arasından 98 tanesi kadındır. 2018 yılı verilerine göre 600 milletvekili arasından 104’ü kadındır. Bu %17,3 oranında kadın milletvekilinin şu an parlamentoda olduğunu göstermektedir. 2018 seçimi sonrası uygulanmaya başlayan Cumhurbaşkanlığı Hükümet sisteminin kabinesinde 2 kadın Bakan (%12,5) ve 2 kadın Bakan Yardımcısı görev yapmaktadır. Kadının parlamentodaki bu kısıtlı temsili yerel yönetimlerde de kendisini göstermektedir (AÇSHB, 2018: 51-52).

31 Mart 2019 Yerel seçim sonuçlarına göre 29 Büyükşehir Belediye Başkanının 3’ü (%10), 1.384 belediye başkanının 42’si (%0.03) kadındır. İl düzeyinde Gaziantep, Aydın, Van, Siirt ve Hakkâri Belediye Başkanlıklarına kadın adaylar seçilmiştir. Van Edremit ve Van Çaldıran belediye başkanları KHK ile ihraç edildikleri için mazbataları verilmemiştir (YSK, 2019).

Bu rakamlardan da anlaşılacağı üzere kadınların yönetici olarak katılımları kısıtlı oranlarda kalmıştır. Bu durum kamu kurumları ve kuruluşlarının üst düzey yöneticiliklerinde, kurul, komisyon ve komitelerde de kendini göstermektedir. Fakat uzmanlık gerektiren meslek dallarında kadın oranlarının yüksek olduğu görülmektedir (AÇSHB, 2018: 52). Bu bağlamda üniversitelerdeki oranlara baktığımızda; Profesörler arasından %31,86’sı, Doçentler arasından %39,68’i, Dr. Öğretim üyeleri arasından %43,78’i, Öğretim Görevlileri arasından %50,29’u ve Araştırma Görevlileri arasından %50,81’i kadındır (YÖK, 2020).

Son olarak Türk kadınlarının sivil toplum kuruluşlarına üyelik oranlarına baktığımızda ise bu oran %18,09 olarak karşımıza çıkmaktadır (Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü, 2019).

1.2. İran’da Kadının Siyasal ve Sosyal Konumu

İran tarihte kendisinden her zaman siyasi ve askeri gücü ile bahsettirmiştir. Köklü geçmişi olan İran’ın siyasi geçmişi M.Ö 600’lerde kurulmuş olan Pers ve Med imparatorluklarına kadar gitmektedir. İran siyasi ve askeri gücü gibi toplumda hakim olan dini inançlar konusunda da kendinden bahsettirmiştir. İslamiyet’ten önce Zerdüştlüğe inanan İran toplumu sonraları Müslümanlığın Şii Mezhebi’ni benimsemiş ve yaşatmıştır. Bu inancı yaşatan merkez ülke konumuna gelmiştir. İran sınırları içerisindeki petrol varlığı sebebi ile 1900’lere kadar emperyalist güçler tarafından sömürünün odağında bir ülke olmuştur. Öncelikle Şah Rıza Pehlevi’nin ve akabinde oğlunun tahta geçmeleriyle ülkenin küresel konumu değişmeye başlamıştır. İran da bu dönemde modernleşme çabası içerisinde olan Türkiye ve Mısır gibi modernleşme ve batılılaşma sürecini başlatmıştır. Bu süreç ülke vatandaşlarının sosyal ve siyasal alanlarda örgütlenerek, haklar ve özgürlük talepleri isteklerini tetiklemiştir (Kırılmaz ve Erol, 2018).

İran tarihinde yaşanan bu süreç, İranlı kadınların siyasi ve sosyal konumları değerlendirmemizi iki dönem başlığı altında incelememize yardımcı olacaktır. Buradan hareketle İranlı kadınların siyasi ve sosyal konumu İran İslam Devrimi öncesi ve İran İslam Devrimi sonrası olarak iki başlık altında incelenecektir.

1.2.1. İran İslam Devrimi Öncesi Kadın

İslam Devrimi öncesi kadının durumunu incelemeye Anayasa Devrimi (1905-1911) süreci ile başlamak doğru olacaktır. Çünkü kadınlar bu anayasa ile kadın haklarının korunacağını düşünerek, anayasa talebi ayaklanmalarına faal bir biçimde katılmışlardır. Böylelikle İran’da örgütlü bir biçimde ilk kadın hareketi ortaya çıkmıştır. Kadınların bu süreçteki en önemli talepleri; çok eşliliğin kaldırılması, evlilik yaşlarının yükseltilmesi, erkeklerle aralarındaki eşitsizliğin kaldırılması, eğitim ve dernek kurma haklarının olması şeklinde özetlenebilmektedir (Sinkaya, 2010: 48).

Kadınların eğitimle ilgili talepleri bu dönemde karşılık bulmaya başlamıştır. Başlangıçta kadınlar kendi imkânlarıyla ilk ‘kız okulunu’ kurmuşlardır (Sancar, 2016: 192). Zamanla bu okulların sayıları artmış, bağışlar ve kadınların kendi imkânları ile bu okullar varlıklarını devam ettirmiştir. Bu durum din adamalarını rahatsız etmiş ve din adamları İslam’ı tehdit eden bir durum olduğu gerekçesiyle muhalefet etmişler (Azari, 1983: 176). Her ne kadar devlet bu okullara destek vermek istemese de, ilk resmi kız okulu 1918’de Eğitim Bakanlığı tarafından kurulmuştur. Görüldüğü üzere kadınlar eğitim konusunda önemli bir adım atmışlardır. Fakat kadınların siyasal hakları için aynı durum geçerli olmamıştır. 1906 Anayasasında kadınlara seçme ve seçilme hakkı verilmemiştir. 1905-1918 yıllarındaki kadın çabaları, kadınların direkt olarak toplumsal konumlarını değiştirmemiştir. Ancak bu çabalar kadınlar adına önemli bir deneyim olmuştur (Sancar, 2016: 192-193).

1925-1941 yılları arası Rıza Pehlevi iktidarı dönemidir. Rıza Şah dönemi boyunca ‘modernleşme’ üzerinde durmuştur. Ancak Şah’ın bu ‘modernleşme politikaları’ aslında sadece ismi ile sınırlı kalmıştır. Çünkü Şah otoriter bir siyasi atmosferde bu politikalarını uygulamıştır (Sancar, 2016: 199). Her ne kadar baskıcı ve otoriter bir iktidar dönemi de olsa bu dönemde diğer dönemlere oranla kadınlara yönelik önemli reformlar yapılmıştır. Bu reformlar, Şah’ın kadınların desteğini almasını sağlamıştır. Kadınlara dair yapılan reformların konuları özellikle eğitim, evlenme yaşı ve çarşaf giyme üzerine gerçekleşmiştir. Şah döneminde kadına dair yapılan ilk değişiklik evlenme yaşı üzerine olmuştur. Medeni Kanun’da 1925-1932 yıllarında gerçekleşen değişiklikle kızların 15 olan evlenme yaşı 18’e çıkarılmıştır (Dabashi, 2008: 137).

Bu zorunluluk ile birlikte evliliklerin resmi makamlarca tescil edilmesi gerekliliği getirilmiştir. Ancak bu uygulamalar, kent dışına çıkmamış evliliğin dini kurallar çerçevesinde yapıldığı kırsal kesimlerde karşılığını bulamamıştır. İran anayasasında kızlara eğitim hakkı verilmiş olmasına rağmen ilk kız okulu 1918’de açılmıştır. Şah dönemi ile birlikte ortaöğretim kurumları açılmaya başlamış, 1935’te ise Tahran Üniversitesi kız öğrenci kabulüne başlamıştır. Yalnız Şah’ın eğitim konusundaki bu çabaları kadının ve erkeğin eşitliği için değildir. Bu çabalar sadece kadının daha iyi daha bilinçli bir eş olması içindir (Sancar, 2016: 198-200).

Rıza Şah modernleşme adına kadın giyimine ciddi müdahalede bulunmuştur. 1936 yılında kadınların geleneksel örtüsü olan ‘çador’un³ kaldırılmasını kanunlaştırmıştır. Şah bu kanunun uygulamadaki karşılığını görebilmek için polislere, zor kullanarak bu örtünün çıkarılması yetkisi vermiştir. Bu durum ile karşılaşmak istemeyen birçok kadın dışarıya çıkmamayı tercih etmiştir. (Garthwaite, 2011: 211).

1941-1978 yılları arası Rıza Pehlevi’nin oğlu Muhammed Rıza Pehlevi dönemidir. Bu yıllardan 1941-1952 yılları arası, özellikleri bakımından kadınlar için ayrı bir öneme sahiptir. Bu dönem iktidarın güçlenme çabaları ile geçerken kadınlar bu ortamdan bir nebze de olsa faydalanabilmiştir (Sancar, 2016: 201). Kadın örgütlenmeleri bu dönemde önem kazanmıştır. 1943’de İranlı Kadınlar Teşkilatı adı altında bir örgüt kurulmuştur. Bu örgüt kadın hakları için çalışmalar başlatmıştır. Üzerine özenle durdukları konular ise işçi sınıfındaki kadınların problemleri ve oy kullanma hakları olmuştur. Hatta bu örgüt, oy kullanma hakları adına 1952 yılında 100.000 kişinin imzasıyla meclisten talepte bulunmuş ancak dinsel kesimler tarafından gelen tepkiler üzerine taleplerini geri çekmek zorunda kalmışlardır (Nashat, 1983: 29). Bu örgütün dışında, kadınlar tarafından “Kadınlar Partisi” ve “Kadınlar Derneği” de kurulmuştur. Bu örgütlerin amacı da yine kadınlar hakkındaki yasal düzenlemelerin genişletilmesi olmuştur. Kadınlar bu dönemde her ne kadar örgütsel girişimlerde aktif olmuşsa da özellikle dinsel kesimlerin İslam’a aykırılık gerekçesiyle tepkileri ile karşılaşmış bu da kadınların önünde set olmuştur. Sözde özgürlük dönemi kadınların hak arama çabaları açısından aktif geçse de özde herhangi bir karşılığı olmamıştır. Bu dönem sonrası 1953-1978 yılları da Muhammed Rıza Şah’ın diktatörlüğü dönemi olarak isimlenmiştir (Sancar, 2016: 202-203).

Muhammed Rıza Pehlevi döneminde kadınlara 1960’lı yıllarda yasal anlamda iki önemli düzenleme getirilmiştir. Birincisi 1963 yılında verilen oy hakkı ikincisi ise 1967’de yürürlüğe alınan “Aile Koruma Yasası’dır” (Çevik, 2015: 62-65). 17 Eylül 1963’te genel seçim yapılmış ve bu seçim ile birlikte 6 kadın milletvekili mecliste yer alabilmiştir. “1965’te ilk kadın bakan Kabine’ye girmiştir”. 1976 yılında, ilk olma özelliğiyle Kadın Bakanlığı oluşturulmuş ve başına “İran Kadın Örgütü’nün genel sekreteri olan Mahnaz Afgami getirilmiştir” (Sancar, 2016: 208).

³ İran’lı kadınların geleneksel örtüleri ‘çador’ bir tür çarşaf anlamına gelmektedir (Azari, 1983: 44-45).

Pehlevi dönemi bir diğer önemli düzenlemesi olan Aile Koruma Yasası ise özellikle çok eşlilik ve boşanma konularında yeni düzenlemeler içermektedir. Bu yeni yasada erkek gerekçesiz, istediğinde eşini boşayamayacak, ancak eşler arasında çözülemeyecek bir durum olduğuna mahkeme karar verirse boşama kararını mahkeme verebilecektir. Bu yasa ile gelen başka bir yenilik erkeğin yapacağı evlilik sayısında getirilen kısıtlama olmuştur. Buna göre erkek Kuran’da geçen hükme göre yani eğer eşler arasında mutlak eşitlik sağlayabilecekse birden fazla kadın ile evlenebilecektir. Bunun kararının da mahkeme tarafından verilmesi belirtilmiştir. Bu yeni yasa Şii öğretisinde yer alan “muta nikâhı”⁴ ile ilgili herhangi düzenleyici bir hüküm getirmemiştir. Eşinin izni olmadan çalışamayan kadın, Aileyi Koruma Yasasına göre yapılan bir yenilik ile artık erkeğin bu hakkı kullanabilmesini mahkeme iznine tabi tutmuştur. Erken yaşta evliliklerin çok olduğu bilinen İran’da bu yasa ile evlenme yaşı kızlar için 18, erkekler için ise 20’ye yükseltilmiştir. Ancak bu da diğer birçok konuda olduğu gibi dini kesimlerin baskısı ile karşılaşmış, 3 yıl yürürlükte kaldıktan sonra 1979’da yasa kaldırılmıştır (Sancar, 2016: 209-213).

1.2.2. İran İslam Devrimi Sonrası Kadın

Muhammed Rıza Şah dönemi reformları, Batı düşünce yapısını benimseyen kadınları olumlu, geleneksel yapıdaki kadınları ise olumsuz etkilemiştir. 1979’da gerçekleşen İslam Devrimine kadınların aktif katılımının görülmesinde Şah dönemi politikalarının etkisi büyüktür (Tekin, 2019: 14-15). İranlı kadınların devrime bu aktif katılımı özellikle Şah’ın batı tarzı politikaları ile açıklanmaktadır. Kadınlar kültürlerini korumak için bu yola çıkmış, peçeleri ve çarşafları ile özgürlüklerinin peşine düşmüşlerdir (Berktaş, 1996: 203-204).

İran İslam Devrimi ile 14 Kasım 1979 tarihinde yürürlüğe giren yeni anayasada (Sancar, 2016: 226) kadına dair şöyle bir madde yer almaktadır: “Milletin her ferdi, kadın veya erkek olsun, Kanun’un koruması açısından eşit durumdadırlar ve bütün insani, siyasi, içtimai ve kültürel haklardan, İslami ölçülere uyularak yararlanırlar” (Hatemi, 1980: 16-17). Bu maddeden de anlaşılacağı üzere İslami ölçülere uyulması şartıyla kadınların her alanda haklarının sağlanacağı garantisi verilmiştir. Aynı

⁴ Muta nikahı: Geçici evlilik (Sancar, 2016: 212).

anayasanın maddelerinde kadınların çalışma haklarının teminatı, her alanda cinsiyet ayrımının kaldırılması, maddi manevi her konuda adil olanakların oluşturulması gibi konular da ayrı ayrı belirtilmiştir (Aktaş, 1997: 161-162).

Devrim sonrası kadının sosyal ve siyasal konumunun en önemli belirleyicilerinden birisi Ayetullah Humeyni olmuştur. Humeyni kadınların, çocuklarına ve eşlerine karşı olan görevlerini aksatmadığı müddetçe toplumsal faaliyetlerin tümüne katılım sağlayabileceklerini söylemiştir. Humeyni devrimin kadınların katılımı olmadan gerçekleşmeyeceğini belirtmiş, bu yüzden de onların evlerine dönmelerini istememiştir. Kadın ve erkeğin her zaman eşit olduğu düşüncesine sahip olmuştur. Ve bu yönde adımlar atmıştır. Humeyni sonrası Rafsancani ve Hatemi döneminde de kadınların haklarında sınırlamalar görülmemiştir. Rafsancani de Humeyni gibi devrimde güçlerini gösteren kadınların ülkenin gelişmesi ve ilerlemesinde de rol oynamaları gerektiğini savunmuştur. 1992 yılında “Kültür Devrimi Yüksek Şurası” 288. toplantısı yapılmıştır. Bu toplantıda kadınların boşanma ile ilgili haklarında iyileştirici düzenlemeler yapılmıştır. Ayrıca bu toplantıda kadınların çalışma hayatına dair düzenlemeler de yer almıştır. Buna göre kadınlar aile hayatındaki görevlerini aksatmadıkları müddetçe çalışma hayatına aktif olarak katılabileceklerdir. Çalışma koşullarının da kadınları olumsuz yönde etkilenmemek üzere hazırlanması gerektiği belirtilmiştir (Aktaş, 1997: 159-170). Bu düzenlemelerle birlikte; kamu sektöründe istihdam edilen kadın sayısı 1974 yılında 87,474 iken 1984 yılında bu sayı 341,155’e çıkmıştır. Bunu ek olarak yüksek eğitim alan kadınların sayısında da artışlar gözlemlenmiştir (Temizer, 2014: 51).

1997 yılında Hatemi tarafından Çevre Bakanlığına ilk defa bir kadın bakan getirilmiştir. 1998 yılında dört kadının sorgu yargıcı sıfatıyla ataması yapılmıştır. 1999’da ise ilk defa bir kadın, rektör olarak atanmıştır (Radmard, 2013: 88). Ancak Hatemi sonrası Mahmud Ahmedinejad kendi döneminde nüfus artışı konusuna çok önem vermiş ve kadınların en önemli görevinin çok sayıda çocuk doğurmak olduğu düşüncesini benimseyerek bu yönde politikalar izlemiştir (Kahraman, 2014: 87-88).

Devrim sonrası genel olarak kadınların kamusal alanda görünürlüklerinin arttığı, özellikle de muhafazakâr aile kadınları için çıkış alanının doğduğu bir dönem olmuştur. Devrim öncesi “haram” kabul edilerek tenkit edilen kadınlara devrim sonrası fıkhi

yorumlarla birçok alanda iyileştirmeler yapılabilmektedir. Kadınların bu süreçte en çok sorun yaşadıkları alan hukuk olmuştur. İran’da tam anlamıyla oturmuş bir hukuk sistemi bulunmamaktadır. Bir asır önce Avrupa’dan alıntılanan medeni kanun devrim sonrası fıkhi yorumlara maruz kalarak kadınları, haklarının kullanımında dezavantajlı duruma düşürmektedir (Aktaş, 2004: 234-237).

1.2.3. Temel Göstergelerde İran Kadını

Bu bölümde İranlı kadınlar ile ilgili güncel sayısal verilere yer verilecektir. Bu veriler kadının siyasi ve sosyal konumunun nasıl olduğu hakkında değerlendirmeler yapılmasına yardımcı olacaktır.

1.2.3.1. İranlı Kadınların Sosyal Konumunun Değerlendirilmesine İlişkin Veriler

2017 yılı verilerine göre İran toplam nüfusu 79.926.270’tir. Bu nüfusun %49’u kadın ve %51’i erkeklerden oluşmaktadır (Türkiye Cumhuriyeti Tahran Büyükelçiliği, 2017). Ulusal Sivil Kayıt Örgütü Verilerine göre İran’da kadınların ortalama ilk evlenme yaşı 23,7 iken erkeklerin ortalama ilk evlenme yaşı 27,5 olarak belirlenmiştir (Financial Tribune, 2017). İran Araştırmaları Merkezi boşanma istatistiklerine bakıldığında 2018-2019 yılı verilerine göre boşanma oranı %31,77 olarak gerçekleşmiştir. En fazla boşanmanın 30-34 yaş aralığında olduğu belirlenmiştir. Boşanmaların büyük çoğunluğunun evliliğin ilk 6 ayı içerisinde gerçekleştiği saptanmıştır. Son 10 yıl içerisinde İran’daki boşanma oranları 1/9 oranında artmıştır (<https://iramcenter.org/son-10-yilda-iranda-bosanma-oranlari/> , 2020).

2014 yılında 405 İranlı kadınla yapılmış bir araştırmanın verilerine göre; kadınların yaşlarının yükseldikçe geleneksel biçimde veya görücü usulü ile evlenme oranlarının arttığı, genç yaştaki kadınların ise anlaşmalı olarak evlilik yapmayı tercih ettikleri görülmüştür. Kadınların eğitim seviyeleri ile doğurganlık oranları arasında bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Kadınların eğitim seviyeleri yükseldikçe çocuk sayısının azaldığı görülmüştür (Kahraman, 2014: 56-57).

İran’da eğitim durumu istatistiklerine baktığımızda Unesco 2016 verilerine göre okuma yazma bilmeyen 15 yaş üstü toplam nüfus oranı %10,8 olarak gerçekleşmiştir.

Bu oranın %3,6'sı erkeklere aitken, %7,21'i kadınların oranını göstermektedir. İran'da yükseköğretime kayıt oranı kadınlarda %64,26, erkeklerde ise %74,99 olmuştur (<http://uis.unesco.org/en/country/ir?theme=education-and-literacy> , 2020).

Dünya Ekonomik Forumu 2017 Küresel Cinsiyet Farkı Raporuna göre İran'da 10 yaş üstü nüfusta, genel olarak istihdama katılım oranı kadınlarda; %15,9, erkeklerde ise %64,1'dür. İstihdama katılan kadınların %24'ü kamu sektöründe çalışırken %76'sı özel sektörde çalışmaktadır. İstihdama katılan erkeklerin ise %14,3'ü kamu sektöründe iken 85,7'si özel sektörde çalışmaktadır. İran'da işsizlik oranlarının durumuna baktığımızda işsiz kadın oranı %19,1 ve işsiz erkek oranı %10,1'dir. Kadınların kayıt dışı ekonomideki oranı %40-%50'ye yakındır ve geneli tarım sektöründedir. Yine aynı şekilde tarım sektöründe gerçekleşen bu kayıt dışı istihdamdaki kadınlarda ücretsiz aile işçisi olarak çalışanların oranı da oldukça yüksektir (https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2019/09/MRG_CFR_Iran_EN_Sept191.pdf , 2020).

Yapılan çalışmalarda İran'da kadınların işgücüne katılımlarının medeni durumları ile ilişkili olduğu görülmüştür. Bu çalışmalara göre evli kadınların işgücüne katılım oranlarının düşük olduğu, fakat evli veya bekâr fark etmeksizin eğitim seviyesi yüksek kadınların daha uzun süreli çalışma eğilimi gösterdikleri tespit edilmiştir (<https://www.thecaireview.com/essays/iranian-women-work-and-the-gender-regime/> 2020).

1.2.3.2. İran Kadınlarının Siyasal Konumlarının Değerlendirilmesine İlişkin Veriler

İran'da kadınların siyasal hayata katılım durumları 1963 yılında aldıkları seçme ve seçilme hakkı ile değişiklik göstermiştir. O zamana kadar parlamentoda yer alamayan kadınlar ilk defa 1963'de meclise girebilmiştir. O yıl parlamentoda 6 kadın milletvekili yer almıştır (Okyar, 2017: 122-123).

Devrim sonrası 10 yılda parlamentoda kadınların temsili 4 kadın milletvekili ile sınırlı kalmıştır. 2004 seçimlerinde bu sayı 14 kadın olarak gerçekleşmiştir (Moinfar, 2011: 28). 2016 yılı verilerine göre İran parlamentosundaki 290 milletvekilinin 17'si kadındır. Bu sayı 1979 İran İslam Devrimi sonrası gerçekleşen en yüksek sayıdır. Bir önceki dönem parlamentosundaki kadın sayısı 9'dur.

(https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160501_iran_secim_reformcular , 2020). 2019 Tahran Büyükelçiliği verilerine göre İran'daki 13 Cumhurbaşkanı Yardımcısının 3'ü kadındır (<http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524> , 2020). Son olarak İranlı kadınların üniversitelerde uzmanlık gerektiren alanlardaki temsiline baktığımızda ise bu oranın toplamda %20 olduğu görülmüştür (<https://www.thecairoreview.com/essays/iranian-women-work-and-the-gender-regime/> , 2020).

İKİNCİ BÖLÜM

2. KURAMSAL VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Toplumsal Cinsiyet ile İlgili Temel Kavramlar

2.1.1.Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Kavramları

‘Cinsiyet’ kavramı biyolojik bir ifadedir. Cinsiyet farklılıkları hücrelerde bulunan kromozomlardan kaynaklanmaktadır. Kromozom farklılıklarından cinsiyet farklılığı ortaya çıkmaktadır ve bu farklılıklar da kadın ile erkek arasındaki fizyolojik ve biyolojik farklılıkları oluşturmaktadır. Bu özellikler ışığında “cinsiyet, bireyin kadın ya da erkek olarak gösterdiği genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerdir” (Akkaş, 2019: 99-101). Türkçe sözlükte ise cinsiyet şu şekilde tanımlanmıştır: “bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiye ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks” (<https://sozluk.gov.tr/?kelime=> , 2020). Cinsiyet kavramı biyoloji ile ilgili olduğu için toplumlar arasında farklılık göstermez, evrenseldir (Bingöl, 2014: 109-110).

Toplumsal cinsiyet, cinsiyet kavramından farklı bir anlam taşımaktadır. Bu kavram 1970’li yıllardan itibaren literatürde kullanılmaya başlanmıştır. Bu kavramı ilk defa kullanan akademisyenlerden biri olan Anna Oakley toplumsal cinsiyeti şu şekilde ifade etmiştir: “Toplumsal cinsiyet bir kültür meselesidir, erkek ve kadınların ‘eril’ ve ‘dişil’ olarak sosyal sınıflandırılmasına işaret eder. Toplumsal cinsiyet rolünün biyolojik kökeni yoktur, cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki bağlantılar gerçekte hiç de ‘doğal’ değildir”. Toplumsal cinsiyet toplum tarafından erkek ve kadını birbirlerinden ayırt edilme biçimini, bunlara tanımlanan toplumsal rolleri ve bu iki cinsi sosyal ve kültürel anlamda tanımlayan bir kavramdır. Genel bir tanımlama ile toplumsal cinsiyet aslında toplum tarafından nasıl algılandığımız, toplumun bize bakış açısı, bizden beklediği davranış biçimleri ile ilgilidir (Bhasin, 2003: 1-5).

Toplumsal cinsiyet toplumlar ve kültürler tarafından kadın ve erkeklere yüklenen anlamları ifade ettiği için kültürel yapıyla ilişkilidir ve bireylerin biyolojik yapılarından kaynaklanan psikolojik özelliklerini içermektedir (Dökmen, 2009: 20).

Dolayısıyla toplumsal cinsiyet zamana, mekâna, toplumlara ve kültürlere göre değişkenlik göstermektedir (Gazioğlu, 2014: 96).

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramlarına genel olarak baktığımızda cinsiyet; doğaldır, biyolojiktir, toplumsal cinsiyet ise; sosyokültürel, davranış biçimlerine, rollere vs. işaret etmektedir (Bhasin, 2003: 2).

2.1.2. Toplumsal Cinsiyet Roller

“Roller; verili bir statü ya da toplumsal konumda bulunan bir kişinin izlediği, toplumsal olarak tanımlanmış beklentilerdir” (Giddens, 2012: 180). Her bireyin zaman içerisinde değişebilen, bitebilen veya sürekli rolleri bulunmaktadır. Örneğin; anne, baba, eş, öğrenci olmak gibi. Fakat toplumsal cinsiyet rolleri bireylerin istek ve yeteneklerine bakmaksızın bireyleri belirli kalıplara koymakta ve nasıl olması gerektiğini belirlemektedir. Başka bir ifade ile herkes bir cinsiyetle doğmakta fakat toplum tarafından verilen roller ve nitelikler ile bu rollere uygun olmayı öğrenerek büyümektedir (Freedman, Sears ve Carlsmith, 1989: 690-702).

Toplumların sahip olduğu kültürel değerler (gelenek, görenek, adet, din, dil vb.) her zaman gelecek nesillere aktarılacak sürdürülmüştür. Aynı bunun gibi toplumsal cinsiyet kalıpları da aktarılacak ilerlemektedir. Aynı toplumda bir arada yaşayan kadın ve erkek bireylerin rolleri de o toplumun sahip olduğu değerler çerçevesinde gelişmektedir (Yılmaz, 2018: 5-6). Bu noktada toplumun ataerkil yapıya sahip olması toplumsal cinsiyet rollerinin oluşmasında ve sürekliliğinde önem arz etmektedir. Bu yapıda erkek egemen bir sistem mevcut olup toplumsal cinsiyete dayanan eşitsizliklerin gerçekleştiği görülmektedir. Ataerkil toplum yapısında kadına ve erkeğe farklı roller biçilmiştir. Erkeğe biçilen roller; “güçlü, katı, mantıklı, çalışkan gibi özellikler olurken, kadınlar; naif, kırılgan, zayıf, hassas, duygusal yapıdadır”. Aynı zamanda kadınlar ev içi sorumluluklardan mesul iken erkeklerin ise evin dışındaki işlerden sorumlu olması beklenmektedir (Kıran, 2017: 3).

Meslek seçimlerinde de toplumsal cinsiyet rollerinin etkili olduğu görülmektedir. Ataerkil toplum yapısının kadına yüklediği özellikler dâhilinde kadınlara ağırlıklı olarak öğretmenlik, hemşirelik, ebelik, sekreterlik gibi meslekler uygun görülürken erkeklere ise daha çok kazanç sağlayacak yükselme imkânı ve

otoritesi daha fazla olan meslekler olarak görülen mühendislik, doktorluk, subaylık, yöneticilik uygun görülmüştür (Büyükgöze ve Gökçen, 2018: 49-60). Görüldüğü gibi çalışma yaşamında da kadınlar merhamet, yardımseverlik ve sakinliği temsil ederken, erkekler daha çok güç ve otoriteyi temsil etmektedir. Sonuç olarak kişilerin benlikleri çocukluktan itibaren toplum tarafından kendilerinden beklenen şekilde oluşmaktadır. Böylelikle bireyleri (kadın veya erkek) düşünce yapıları, davranış ve tutumları kendilerinden beklenen şekilde gelişmekte ve cinsiyet kimlikleri bu yönde oluşmaktadır (Akkaş, 2019: 104-106).

2.1.3. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği

İnsanların her daim ihtiyaçları, talepler, hedef ve beklentileri bulunmaktadır. Bütün bunların karşılanmasında kadın veya erkek gözetmeksizin her hangi bir ayırım yapılmaması gerekmektedir. Bu noktada toplumsal cinsiyet eşitliği şunu ifade etmektedir; cinsiyet ayrımı olmaksızın herkes kamusal ve özel yaşam alanlarına eşit katılım sağlayabilmeli, bu alanlarda eşit yetkilere sahip olabilmeli ve bu alanlarda eşit düzeyde görünür olabilmelidir. Bu eşitliğin sağlanabilmesinde toplumsal cinsiyete dair oluşan algı ve tutumlar ciddi önem taşımaktadır. Örneğin kadınlara yüklenen ev içi işlerden sorumlu olma misyonu onun kamusal alanda başarılı olamayacağı algısının oluşmasına sebep olmaktadır. Bu algının yaygınlığı ise toplumsal eşitliği olumsuz yönde etkileyen bir durumdur. Toplumsal cinsiyet eşitliği, bir süreci ifade etmektedir. Bu süreç toplumsal cinsiyet ilişkilerinin eşit, demokratik en önemlisi ataerkil yapıdan sıyrılmış bir şekilde düzenlenmesini amaçlamaktadır. Cinsiyet eşitliğinin sağlanması kadın ve erkeklerin toplumsal yaşamdaki uyumları açısından önemlidir. O halde “toplumsal cinsiyet eşitliği; siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel, kişisel veya diğer alanlardaki kadın ve erkek eşitliğine dayanan insan haklarının ve temel özgürlüklerinin kadınlara tanınmasını içerir (Akkaş, 2019: 108-109).

2.1.4. Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği/Ayrımcılığı

Cinsiyetlerin kendilerine ait belirli özellikleri bulunmaktadır. Bu özellikler doğuştan gelir ve değişmez özellikler taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet ayrımcılığı cinsiyetlerin bu değişmez özelliklerinden ziyade cinsiyet rolleri ile ilgilidir. Cinsiyet

rolleri ise bireylerin içinde bulundukları kültüre, çağın gerekliliklerine göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu değişikliğe sebep ise çoğunlukla bireylerin toplumsal beklentilere kayıtsız kalamamalarıdır. Toplumsal varlık olan cinsler, doğdukları andan itibaren toplumun geneli tarafından uygun görülmüş, doğru olarak kabul edilmiş rollere ve işlevlere bürünmektedirler. Kadın ve erkeğin toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimler toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin zeminini hazırlamaktadır (Uluocak vd., 2014: 8).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği, “kadınların ve erkeklerin toplumda var olan hak, sorumluluk ve fırsatlardan eşit yararlanamama durumudur. Toplumsal cinsiyet eşitsizliği kadınlar ve erkekler arasında farklı bağlamlarda ortaya çıkan konum, iktidar ve saygınlık farklılıklarına işaret eder”. Bilindiği gibi toplumsal cinsiyeti kültürel özellikler belirlemektedir. Bu durumda da toplumsal cinsiyet eşitsizliği, sosyalleşme aşamasında kadın ve erkeklere yüklenen farklı roller ile ortaya çıkmaktadır (Giddens, 2012: 506-526).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin görüldüğü alanları şu şekilde sıralayabiliriz; aile, eğitim, ekonomi(çalışma hayatı), siyaset, sosyal yaşam. Cinsiyet ayrımcılığı ilk olarak ailede ortaya çıkmaktadır. Kız ve erkek çocukları içlerinde bulundukları kültürel değerlerin etkisi ile farklı alan ve objelere yönlendirilmektedir. Bu yönlendirme aile içinde anne ve baba tarafından gerçekleştirilmektedir. Anne ve baba toplumun benimsediği genel cinsiyet rollerine göre çocuklarını yetiştirmektedir. Çocuklar, cinsiyetlerine yüklenen bu davranış kalıplarını öğrenerek büyümektedirler. Örneğin kız çocuklarına oynamaları için oyuncak bebekler verilirken erkek çocuklarına araba alınır ya da kız çocukları annelerine ev işlerinde yardım ederken, erkek çocukları babalarına işlerinde yardımcı olur. Sonuçta aile içinde başlayan bu cinsiyet ayrımcılığı kişilerin bütün yaşamında etkili olmaktadır (Akkaş, 2019: 112).

Toplumsal cinsiyet ayrımcılığının sık rastlandığı alanlardan bir tanesi de eğitimidir. “eğitim ekonomik ve sosyal kalkınma açısından oldukça önemli bir olgudur. Eğitim alanında cinsiyet eşitliğinin sağlanması hem ekonomik hem de sosyal kalkınmanın artmasına sebep olmaktadır”. Eğitim toplumsal gelişimin yapı taşlarındandır. Cinsiyete dayalı yapılan ayrımlar ise eğitimde en büyük sorunlardan birisidir. Özellikle ataerkil toplumlarda karşılaşılsa da genel anlamda kız çocuklarının

eğitime katılabilmesi her zaman bir sorun teşkil etmiştir. Geleneksel görüşler doğrultusunda geçmişten dünümüze erkek çocuklarının okuyup bir iş sahibi olmaları, kız çocuklarının ise ev içi işlerini öğrenip başarı ile uyguladıkları bir eğitim düşüncesi hâkim olmuştur. Günümüzde gelişen kültürel ortamla birlikte eğitimde cinsiyet ayrımcılığının kaldırılması yasalarla desteklenen bir durum olsa da dünya genelinde hala kız ve erkek çocukları arasında okullaşma oranlarında farklılıklar gözlemlenmektedir (Akkaş, 2019: 113; Gökçay, 2018: 8).

Eğitim alanında yaşanan cinsiyet eşitsizliği beraberinde çalışma hayatında yaşanan eşitsizlikleri getirmektedir. Kadınların okutulması veya erkeklere göre daha az okutulmaları onların ekonomik yapı içerisinde geri planda kalmalarına sebep olmaktadır. Çalışma hayatına katılım sağlayan kadınlar ise genellikle belirli mesleklerde veya alt kademe işlerde yer almaktadırlar. Toplumsal bakış, cinsiyetlere göre meslek grupları belirlemiştir. Örneğın erkeklerin mühendis, şoför vb. olmaları uygun görülürken kadınların ise öğretmen, hemşire vb. meslekleri yapabileceğı genel kanı haline gelmiştir. Kadınlara yüklenen roller (iyi bir anne, iyi bir eş, iyi bir ev hanımı olma vb.) onların çalışma hayatına katılımını kesintiye uğratmaktadır (Uluocak vd., 2014: 42-43).

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin belirgin olarak yaşandığı alanlardan diğeri ise siyaset ve sosyal yaşamdır. Demokratik her toplumda kadınlar ve erkekler siyasal hayata katılımda eşit haklara sahiptirler. Ancak kadınlar için toplum tarafından belirlenmiş roller, uygulamada kadınların bu katılımlarının gerçekleşmesine engel olmaktadır. Çünkü bu roller, kadınların okuryazarlık oranlarını dolayısıyla eğitim durumlarını, ekonomik güçlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Aynı şekilde sosyal hayatta da cinsiyete bağılı ayrımcılıklar kadınların kendilerine biçilen roller dâhilinde hareket etmeleri beklenerek mevcudiyetini korumaktadır (Akkaş, 2019: 114-115).

2.2. Toplumsal Cinsiyet Rollerini Etkileyen Faktörler

Toplumsal cinsiyet rollerini etkileyen faktörleri şu şekilde sıralayabiliriz; aile, okul ve arkadaş grupları, medya, oyun ve oyuncaklar.

2.2.1. Aile

Aile toplumun en küçük birimidir ve toplumsal cinsiyet rolleri ilk olarak aile kurumunda öğrenilmeye/öğretilmeye başlanmaktadır. Aile yapısı kültürlere göre farklılık göstermektedir ve aile toplumun cinsiyetlere olan bakışını yansıtmaktadır (Erus ve Gürkan, 2012: 209). Toplumsal cinsiyet kimliği 2 ile 7 yaş arasında sabitliğini ve değişmezliğini oluşturmaktadır. Bu yaşlar arasında çocuk zamanının büyük bir kısmını aile ile geçirmekte ve ailenin tutumları çocukların toplumsal cinsiyet kimliğinin oluşumunda son derece önemli hale gelmektedir (Karasu, 2019: 11).

Toplum, kadına ve erkeğe dair beklentilerini aile kurumu aracılığıyla çocuk doğduğu günden itibaren bilinçli veya bilinçsiz olarak çocuğa empoze etmektedir. Böylece çocuk toplum tarafından cinsiyetlere uygun görülmüş davranış kalıplarına göre şekillenmektedir. Örneğin geleneksel cinsiyet kalıbındaki bir anne ve baba genellikle kız çocuklarının oyuncak tercihlerini bebekler, tabaklar şeklinde yaparken erkek çocuklarınınkini araba, silah vb. oyuncaklar şeklinde yapmaktadırlar. Kız çocuklarına pembe renkli erkek çocuklarına ise mavi renkli kıyafetler alınması, çocuklara güzel kızım, aslan oğlum gibi hitaplarda bulunulması onları gelecekteki cinsiyet rollerine hazırlamaktadır (Aslan, 2015: 363-380). Bu süreç çocukların davranışlarına gösterilen tepkiler ile daha da pekiştirilmektedir. Kız çocukları yaramazlık yaptığında veya biraz hareketli olduklarında uslu durmaları için uyarılıp, bu şekilde davranmamaları öğretilirken, aynı davranışları sergileyen erkek çocukları doğal karşılanarak bu davranışların onların fitratında olduğu kabul görmektedir. Bir başka örnek ise kıyafet tercihlerinde karşımıza çıkmaktadır. Sade veya pantolon gibi giysiler giyen kız çocuklarına ‘erkek gibi’ olduğu, bir durum karşısında korkma veya ağlama gibi tepkiler veren erkek çocuklarına ise ‘kız gibi’ ağlamaması söylenmektedir. Böylelikle çocuklar ‘kadınsı’ ve ‘erkeksi’ davranmayı ve toplumsal cinsiyet rollerini öğrenmeye başlamış olmaktadır (Karasu, 2019: 11-12). Görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet rollerinin şekillenmesinde aile kurumu son derece önem arz etmektedir.

2.2.2. Okul ve Arkadaş Grupları

“Eğitim, toplumun değer yargılarını, düşüncelerini, yaşam pratiklerini gelecek nesillere aktararak, toplumun kültürünün devamını sağlamaktadır”. Çocukların davranış

biçimleri, giyim tercihlerini nasıl yapması gerektiği, toplum tarafından kendilerinden beklenenler, meslek tercihleri gibi toplumsal cinsiyet rolleri öncelikle ailede öğrenilmekte sonrasında ise okullarda pekiştirilmektedir (Akkaş, 2019: 107). Evde anne ve babalarını örnek alan çocuklar okulda öğretmenlerini örnek almaktadırlar. Böylelikle öğretmenler her hareket ve davranışları ile öğrencilerinin düşünce yapılarını etkilemekte ve öğretmenler tarafından yapılan her cinsiyetçi eylem öğrencileri tarafından doğru olarak benimsenip, devam ettirilebilir duruma gelebilmektedir. Dolayısıyla öğretmenlerin toplumsal cinsiyet bilinci, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanabilmesi bakımından son derece önemli hale gelmektedir (Karasu, 2019: 12).

Öğretmenler kadar ders kitapları da toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda etkili olmaktadır. Kitaplarda açıkça veya üstü kapalı bir biçimde bulunan resim ve metinler çocukların gelecekteki toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının oluşumunu etkilemektedir (Asan, 2010: 65-74).

Aile ve okul gibi arkadaş grupları da sıkça etkileşim içerisinde olunan bir gruptur. Gelişim sürecinde olan çocuklar okula başlamasıyla dış dünyaya açılmaktadırlar. Bu dünyadaki arkadaş gruplarını kendileri ile yaşıt veya yaşına yakın olmaları, o gruplardan etkilenilmesi oranını daha da arttırmaktadır. Çocukların yaptıkları davranışlara arkadaşları tarafından verilen olumlu-olumsuz tüm tepkiler kendi davranışlarının şekillenmesinde etkili olmaktadır (Karasu, 2019: 12). Bu durum da arkadaş gruplarının, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde önemli bir yere sahip olduğunu göstermektedir.

2.2.3. Medya

Medya, günümüzdeki kitle iletişim araçlarının tamamını ifade etmektedir. Kitle iletişim araçları yazılı, görsel ve işitsel olma özellikleri ile toplumsal cinsiyet rollerinin öğrenilme aşamasında büyük bir öneme sahiptir. “Kitle kültüründe bireyler, yaşadıkları çevreyi ve dünyayı büyük ölçüde medyanın sunduğu bilgilerden, görüntülerden yola çıkarak anlamlandırır, medyada gördükleri karakterleri rol modeli olarak benimseyebilirler” (Sayılıgil, 2016: 165).

Medya araçlarından televizyon toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda oldukça öneme sahiptir. Televizyon hemen her evde olması, görsel ve işitsel olarak geniş

kitlelere ulaşabilme özelliği ile bu önemini korumaktadır. Bu araçla kitlelere ulaştırılan yayınların büyük bir kısmında kadın ve erkeğe ait roller geleneksel çizgide izleyicilere sunulmaktadır (Akkaş, 2019: 107).

Sosyal medya da toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunda önemli role sahip medya araçlarından birisidir.

“Sosyal medya; kullanıcıların ürettikleri içeriklerden oluşan ve ağ oluşturma mantığına dayanan internet tabanlı uygulamalar olarak tanımlanmaktadır” (Kara, 2013: 64). Sosyal medya üzerinde toplumsal cinsiyet ile ilgili yapılmış çalışmalarda kadınlara ve erkeklere dair ifadelerde geleneksel yaşam tarzının baskısı göze çarpmıştır. Latif ve Karkış (2018: 114-134) yaptıkları araştırmada YouTube’da izlenen reklamlarda dış seslerde ağırlıklı olarak erkeklerin tercih edildiğini; erkeklerin de genellikle finans, teknoloji vb. konulu reklamlarda yer aldığı; kadınların ise genellikle güzellik, moda vb. konular ve gıda ürünleri konulu reklamlarda göründükleri saptanmıştır.

Balun ve Hüseyinzade Şimşek (2019: 476-484) ‘kadın dediğin’ etiketi ile Twitter üzerinden yaptıkları çalışmada kadınlara karşı cinsiyetçi söylemlerde bulunduğu, kadınların edilgin ve bağımlı yapıda oldukları görüşünün hâkim olduğu saptanmıştır. Ayrıca araştırmada, kadınlara dair söylemlerde ataerkil bakışın etkisi olduğunun da göze çarptığı belirtilmiştir.

Medyanın televizyon dâhil diğer bütün iletişim araçlarından erkeklerin politika, spor vb. alanlarda, kadınlar ise ev içi alanlarda, annelik ve benzeri rollerde ağırlıklı olarak gösterilmektedir. Bu gösterimlerde ideal kadın tipi olarak iyi bir anne, iyi bir ev kadını aynı zamanda da görselliği ile göze çarpan bir iş kadını yer almaktadır. Meslekler de aynı şekilde medyada kategorileştirilmektedir. Kadın meslekleri arasında çoğunlukla hemşirelik, öğretmenlik, sekreterlik vb. meslekler yer almaktadır. Medya yöneticileri tarafından bunlar ve benzeri cinsiyetçi yaklaşımların ortadan kaldırılması toplumsal cinsiyet eşitliği açısından büyük önem taşımaktadır (Ateş, 2018: 12-13).

Hayatın her alanında her anında bizimle olan medya unsurlarının (gazete, dergi, televizyon, internet, kitap vs.) görüldüğü üzere toplumsal cinsiyet rollerin oluşumunda oldukça etkisi bulunmaktadır. Diziler, çizgi filmler, gazete haberleri, romanlar, makaleler vs. kadın ve erkeğe belirli roller yükleyerek kitlelere yansıtmakta ve bu

rollerin bilinçli veya bilinçsiz benimsenmesini sağlamaktadırlar. Bu sebeple medyanın cinsiyetçi bakış açısıyla atacağı her adım büyük bir öneme sahiptir.

2.2.4 Oyun ve Oyuncaklar

Oyun ve oyuncaklar, bebek ve çocukların büyüme çağlarında odak noktalarını oluşturma bakımından önem taşımaktadır. Özellikle 2-7 yaş arası dönemde oyun ve oyuncaklarla doğrudan zaman geçirmekte ve toplumsal cinsiyet kimliği de bu dönemde şekillenmektedir (Zembat ve Keleş, 2012: 339). Çocuklar oynadıkları oyun ve oyuncaklar ile kendilerini ifade eder, hayal dünyalarını geliştirir ve birçok kavram öğrenir. Bu sebeple ailelerin yapacakları oyuncak tercihleri, öğrettikleri oyunlar, taşıdıkları toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ile toplumsal cinsiyet rollerini belirleyecektir. Bu bakımdan geleneksel bakış açısına sahip toplumlarda kız çocuklarına cinsiyetlerine uygun olarak görülen oyuncak bebek, mutfak gereçleri vb. oyuncaklar alınırken, erkek çocuklarına silah, top, araba vb. oyuncaklar alınmaktadır. Bu oyuncaklar çocukların oynayacağı oyunları şekillendirirken aynı zamanda oyunlarında girdikleri rolleri de şekillendirmektedir. Bu oyuncaklar ekseninde kız çocukları genelde evcilik oynayıp anne olurken, erkek çocukları şiddet içeren savaş oyunları oynamaktadır. Sonuç itibarıyla kız çocuklarının ev içi işler ve çocuk bakımı gibi işlerle ilgilenmeleri; erkek çocuklarının ise daha dışa dönük işlerle ilgilenmeleri düşüncesi dikte edilmektedir. Böylelikle çocuklar oyunların ve oyuncakların cinsiyetle bağlantılı olduğunu düşünerek kalıp yargılar oluşturmakta ve toplumsal cinsiyet kavramı sonra ki nesillere aktarılmış olmaktadır (Karasu, 2019: 15).

2.3. Toplumsal Cinsiyet İle İlgili Kuramlar

2.3.1. Biyolojik Kuram

Biyolojik kuram, insanların davranış biçimlerinin ve cinsiyetçi yaklaşımlarının genetik ve biyolojik özelliklerinden kaynaklandığını savunan bir kuramdır. Diğer her canlı gibi yaşama mücadelesinde olan insanlar türlerine ait özellikleri kendinden sonraki nesillere aktarmak istemiştir ve bu durum da cinsiyet rollerinin oluşumunu ortaya çıkarmıştır. Sosyobiologlar kadınların genetik olarak annelik rollerine sahip olduklarını, bu rollerinin gereği olarak çocuk bakımına programlandıklarını bu sebeple

de ilgi ve bakım özelliklerine yatkın bir yapılarının olduklarını ileri sürmüştürler. Erkeklerin yapılarının ise kadınlardan daha iri, güçlü ve kaslı olduğunu, bu sebeple de avlanma ve savaşma konularına daha yatkın olduklarını belirtmişlerdir (Dökmen, 2016: 53).

Darwin'ın evrim teorisinin açıklamasında kullandığı 'uyarlanma' kavramı kadınlarına annelik rolü ile paralel beceri ve bedensel yetenekler geliştirmesini açıklamada kullanılabilmektedir. "Teoriye göre organizma zamanla içinde bulunduğu duruma gerek davranışsal gerekse bedensel açıdan uyum sağlamış ve değişmiştir". Erkek de aynı şekilde kadının rollerinden geri kalan rolleri gerçekleştiren, bu rollere uygun bedensel ve davranışsal özelliklere göre değişip farklılaşmıştır. Yani cinsiyetlerin biyolojik açıdan farklı özelliklere sahip olması onların zaman içerisinde yeteneklerinin farklılaşmasına, sosyal isteklerinin ve davranışlarının değişiklik göstermesine, günlük yaşam rutinlerinin ve hatta ekonomik aktivitelerinin ayırımına neden olmuştur. Bu durumda biyolojik kuram demektedir ki; "toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşum süreci biyolojik farklılıklar tarafından bastırılır ve sosyal yaşam biçimleri tarafından da derinleştirilir" (Helgeson, 2012: 144).

2.3.2. Psikanalitik Kuram

Psikanalitik kuram, toplumsal cinsiyet gelişimine dair açıklamalar yapan, Freud'un düşüncelerini yansıtan ilk kuramdır. Bu kuramın temelini libido kavramı oluşturmaktadır. "Libido; biyolojik temeli olan cinsel enerjidir". Freud psikanalitik kuramında toplumsal cinsiyetin şekillenmesini üç dönemle açıklamıştır (Karasu, 2019: 16). Bu dönemler şu şekildedir; çocukların cinsiyet farklılıklarını fark edemedikleri dönem, farklılıkları fark etmeye başladıkları dönem ve öpidal dönemdir. Birinci dönem 0-3 yaş arası dönemdir ve bu dönemde çocukların cinsiyet ve toplumsal cinsiyet deneyimlerinin aynı olduğu ifade edilmektedir (Dökmen, 2016: 43). İkinci dönem 3-5 yaş arası dönemdir. Bu dönemde cinsel kimlik oluşmaya başlamaktadır. Ancak cinsiyet farklılıkları sadece erkek cinsiyeti üzerinedir. Yani bu dönemde erkeklik merkezdedir. Erkek cinsiyetine sahip olma ya da olmama durumu kız ve erkek çocuklarının kendilerini farklı konumlandırmalarına neden olmaktadır. Kız çocukları erkeklerde olan cinsel organın kendilerinde olmadığını fark ederek bunu kendilerinde bir eksiklik olarak

değerlendirmekte ve kıskançlık duygusu oluşmaktadır (Karasu, 2019: 16; Aksakal, 2019: 47-48). Üçüncü dönemde ise, ikinci dönemde yaşanan çatışmalar çözümlenmeye başlamaktadır. Bu dönemde çocuklar kendileri ile aynı cinsiyette olan anne ve babasıyla özdeşleşmekte ve karşı cinse olan tutumları olumlu yönde değişmektedir. Çocukların anne ve babalarıyla özdeşleşmeleri ile süper ego kimlikleri gelişmektedir. Böylelikle bir taraftan anne ve babasının kişisel özelliklerini benimseyen çocuklar diğer taraftan da onların süper egolarına uyum sağlamaktadırlar (Aksakal, 2019: 47).

Freudyen görüş özetle şunları savunmaktadır; kız ve erkek çocukları hayatının ilk dönemlerinde erkek cinsiyetini benimseyerek bu cinsiyetin üstünlüğüne inanmaktadırlar. Bu cinsiyeti benimseyen kız çocukları zaman geçtikçe kendisindeki farklılığı bir eksiklik olarak görmekte ve bunu kompleks haline getirmektedir. Erkek de bunu bir ayrıcalık olarak görüp kendisini kız çocuklarından üstün kabul etmeye başlamaktadır. Freud, kadınların her ne kadar ilerleyen zamanlarda rasyonel düşüncelere sahip olsalar da, çocukluk yıllarında bilinçaltılarına yerleşen bu eril düşüncelerin onların bağımlı, kibirli ve itaatkâr bir kişiliğe bürünmelerine sebep olduğunu savunmaktadır (Platnik, 2009: 440).

2.3.3.Sosyal Öğrenme Kuramı

Sosyal öğrenme kuramı Albert Bandura ile ortaya çıkmıştır ve Bandura bu kuramında kişilerin toplumsal cinsiyet tutumlarının sonradan öğrenme ile kazanıldığını savunmuştur. Bu kuramın özünde önemli olan gözlemdir. Sosyal öğrenme kuramına göre kadınlar ve erkekler edindikleri rolleri yine başka kadın ve erkekleri gözlemleyerek edinmişler (Bandura, 1977:3) .

Sosyal öğrenme kuramı çocukların cinsiyet rollerine uygun görülen veya uygun görülmeyen davranışlarını, ödül veya cezalandırma yöntemi ile edindiklerini ve bu noktada çocukların çevresindekileri gözlemlemeleri ve örnek almalarının da önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu kurama göre cinsiyetler arasında gözlenen davranış farklılıklarının kaynağında öğrenilmiş farklılıklar yer almakta ve cinsiyet rollerinin oluşumunda çocukların çevresinde bulunan modelleri taklit etmesinin de etkisi bulunmaktadır (Pehlivan, 2016: 504). Örneğin, kız çocukları makyaj yapan annelerini oynadıkları oyunlarda taklit etmektedirler. Buradan hareketle ‘örnek alma’ olgusu

çocukların hangi davranışları ve hangi cinsiyeti örnek almaları gerektiğinin bilindiğini varsaymaktadır. Çocukların örnek alması gereken cinsiyet rollerinin belirlenmesinde kitle iletişim araçlarının (özellikle televizyon) büyük rolü bulunmaktadır. Fazla televizyon izleyen çocukların daha fazla cinsiyet kalıp yargılarına sahip olabileceği düşünülmektedir (Kaypakoğlu, 2003: 25).

Sosyal öğrenme kuramına göre çevre, kişilerin cinsiyetlerine uygun rolleri öğrenmeleri bakımından zengin bir kaynak oluşturmaktadır. Toplumlarda mevcut olan genel algılar (erkek ve kadınların farklı işler yaptığı) çocuklarında bu algılar doğrultusunda cinsiyetlere ilişkin benzerlikleri öğrenip onları taklit etmeleri olasılığını arttırmaktadır. Bu sosyal öğrenme biçim oldukça güçlüdür. Bu kurama göre, cinsiyet rollerinin açıkça belirlendiği (toplulukçu kültüre sahip) topluluklarda belirlenen roller de katı kurallara sahiptir. Bu sebeple bir cinsiyetteki bütün modellerin davranışlarında önemli oranda tutarlılıklar mevcut olacaktır. Bu tutarlılığın varlığı geleneksel cinsiyet rollerinin gelecek nesillere aktarılması olasılığını arttıracaktır (Güldü ve Kart, 2009: 105).

2.3.4.Bilişsel Gelişim Kuramı

Bilişsel gelişim kuramı sosyal öğrenme kuramının aksine cinsiyet rollerinin gelişiminde çevre etkisinin olmadığını, çocuğun kendi kafasındaki düşünceleri ile gerçekleştiğini ifade etmektedir (Aksakal, 2019: 52). Lawrence Kohlberg bilişsel gelişim kuramında çocukların toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunu bilişsel özelliklerini kullanarak kendi farkındalıklarıyla kazandıklarını ifade etmiştir. Kohlberg çocukların bu farkındalığını üç dönem ile açıklamaktadır. Birinci dönem 2-4 yaşları arasındır. Bu dönemde toplumsal cinsiyet kimliği çocukların kendilerini kız veya erkek diye tanımlamalarıyla başlamaktadır. Ancak bu dönemde çocuk yalnızca kendi cinsiyet tanımlamasını yapabilmekte diğer kişilerin cinsiyet tanımlarını yapamamaktadır (Karasu, 2019: 17-18). Çünkü çocukların bilişsel gelişimi cinsiyet rolleri tanımlamasını yapabileceği olgunluğa henüz ulaşamamıştır. Bu sebeple kız veya erkek tanımlamasını fiziksel özelliklere göre yapmaktadırlar. Böylelikle bu dönemde çocuklarda cinsiyetin fiziksel görüntüye göre değişebileceği fikri oluşmaktadır (Aksakal, 2019: 52).

İkinci dönem 3-5 yaş arası dönemdir. Bu dönemde çocuklar cinsiyetlerin yaş ile değişiklik göstermediğini kalıcı olduğunu fark etmektedir. Fakat bu dönemde de dış görünüşü değişen bireylerin farklı bireyler olduğu düşüncesi değişmemektedir. Ancak her cinsiyetin kendine ait özelliklerinin olduğunun savunulduğu bir ortamda çocukların toplumsal cinsiyet algısı gelişebilmektedir. Üçüncü dönem olan 5-7 yaş dönemine gelindiğinde çocuk artık cinsiyetlerin dış faktörler vasıtasıyla değişmeyeceğini kavramaktadır. Bu dönemle birlikte çocuk artık cinsiyetine uygun olan davranışları benimsemektedir (Karasu, 2019: 18).

2.3.5. Toplumsal Cinsiyet Şeması Kuramı

Sandra Lipsitz Bem tarafından geliştirilen toplumsal cinsiyet şeması kuramı, sosyal öğrenme kuramı ile bilişsel gelişim kuramlarının görüşlerinin birleşimi şeklinde tanımlanmıştır. “Kuram, sosyal öğrenme kuramı ve bilişsel gelişim kuramının görüşleri doğrultusunda çocuğun kendi bilişsel yetileriyle beraber kendi cinsiyetini belirleme ve diğer bireylerin cinsiyetini tipleştirme çabasının etkileşimde bulunduğu her birey ve durum ile öğrenerek kendi kültürüne ait toplumsal cinsiyet şemasını oluşturduğunu savunur” (Karasu, 2019: 18). Yani bu kuram çocukların, kodlamalar yoluyla cinsiyet tipleştirmeleri veya ayrıştırmalarını yapıyor olmasından dolayı bilişsel gelişim kuramıyla, cinsiyete dair bilgilerin edinilmesinde toplumun cinsiyet şemalarından yararlanılması bakımından sosyal öğrenme kuramına benzemektedir (Dökmen, 2016: 68).

“Toplumsal cinsiyet şema kuramına göre, öğrenme süreciyle çocuklar bir cinsiyet şeması geliştirirler ve oluşturulan bu şemalar cinsiyete dayalı özellikleri betimler. Örneğin ‘nazik’ ve ‘bülbul’ gibi özellikler kadınsı kategorisine, ‘atılgan’ ve ‘kartal’ gibi özellikler erkeksi kategorisine yerleştirilebilir. Toplumsal cinsiyet şeması da kadın ve erkek özelliklerinin algılanmasında ve bilginin işlenmesinde temel oluşturan bir çerçevedir” (Pehlivan, 2016: 506).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YÖNTEM

3.1.Araştırmanın Modeli

Çalışmada nitel araştırma yöntemi esas alınarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

Nitel araştırma “gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma” olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma yöntemi ile araştırma problemi yorumlayıcı bir yaklaşımla incelenmektedir. Araştırması yapılan konu kendi içerisinde değerlendirilerek, insanların araştırmaya yüklediği anlamlar ile yorumlanmaktadır. Bu yöntemle hazırlanmış çalışmalarda amaç araştırılan konu ile ilgili derin bir analize ulaşmaktır. Nitel araştırmanın bu yönü, araştırmacının ilave sorular ile muhataplarının öznel fikirlerini tam anlamıyla araştırmaya aktarmasını ve tam bir gerçekliğe daha yakın olmayı sağlamaktadır (Karataş, 2015: 63-64).

3.2.Evren ve Örneklem

Araştırmanın amacı Türk kadınlarının mevcut sosyal ve siyasal konumlarını İranlı kadınların gözünden değerlendirerek ortaya koymaktır. Bu amaca yönelik olarak İranlı kadınlar araştırmanın evrenini oluşturmaktadır. İranlı kadınlardan Türkiye’de yaşayan 20 kadın ise araştırmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Araştırmanın örneklem grubunun belirlenmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme ve kartopu örnekleme yöntemi kullanılmıştır (Baltacı, 2018: 246). “Ölçüt örnekleme, örneklemin problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşturulmasıdır” (Altunay vd., 2014: 64). Ölçüt araştırmayı yapan tarafından hazırlanabildiği gibi hazırlanmış başka ölçütler de kullanılabilir. Örneğin, okuluna 20 günü süre ile gitmeyen öğrencileri belirlemek veya hastanede tedavi gören bir hastanın tedavi programında belirlenen

tahmini sürenin aşılması durumunun araştırılması ölçüt örneklemdir. Verilen bu örneklerde devamsızlık zamanının ve belirlenen tahmini sürenin hangi sebeplerle aşıldığını belirlemek için araştırmacı, ölçüt olarak belirlenmiş zamanı aşan bütün durumları incelemelidir. Kartopu örnekleme tekniği, evrenin oluşturulmasının zor olduğu durumlarda kullanılabilir. Kartopu örnekleme tekniği evreni oluşturan kişilere ulaşılabilmesi için en çok fayda sağlayabilecek kişilere odaklanmaktadır. Böylelikle araştırmacı görüştüğü kişiden aldığı bilgilerle yeni kişilere ulaşacak ve zincirleme bir şekilde örneklem grubunu oluşturabilecektir (Baltacı, 2018: 253-254).

Araştırmada görüşme yapılacak kişiler belirlenirken temel ölçüt, en az 2 yıl Türkiye’de yaşamış, Türkiye ve İran gündemini takip eden kadınların seçilmesi olmuştur. Bu araştırmanın amacına ulaşabilmesi seçilen İranlı kadınların Türkiye’yi ve Türk kadınına yeteri kadar tanıyor olması gerekmektedir.

3.3.Veritoplama Teknikleri

Çalışmada yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. İranlı kadınların, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumlarını nasıl değerlendirdiklerinin tespit edilmesi için öncelikle ilgili literatür taraması yapılmıştır. Bu literatür taraması sonrasında açık uçlu sorular hazırlanmıştır. Bu sorular alan uzmanlarının görüşlerine sunulmuştur. Uzmanların görüş ve önerileri alındıktan sonra iki İranlı kadın ile pilot uygulama yapılmıştır. Uzman görüşleri ve yapılan pilot uygulama sonucu yarı yapılandırılmış görüşme formu amacına uygun şekilde düzenlenmiştir.

3.4.Verilerin Toplanma Süreci

Bu sürecin ilk aşamasında uzmanlar ve pilot uygulama sonucu düzenlenen, yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Bu form ile araştırmanın amacına ulaşmasını sağlayacak çalışma grubu belirlenmiştir. Çalışma grubuna bu araştırmanın amacı aktararak verecekleri cevapların bilimsel bir çalışma için kullanılacağı, görüşmenin gönüllülük esasına dayalı olduğu ve görüşmeyi istedikleri bir noktada bitirebileceklerine dair bir form imzalatıldıktan sonra görüşmeye başlanmıştır. Kayıt altına alınan görüşmeler deşifre edilmiş ve çalışmaya aktarılmıştır.

3.5.Verilerin Analizi

Çalışmada verilerin analizinde “betimsel analiz tekniği” kullanılmıştır.

“Betimsel analiz; elde edilen verilerin daha önceden belirlenen temalara göre özetlenip yorumlandığı, görüşülen bireylerin görüşlerini çarpıcı bir biçimde yansıtmak amacıyla sık sık doğrudan alıntılarının kullanıldığı ve elde edilen sonuçları neden sonuç ilişkileri çerçevesinde yorumlandığı analiz tekniğidir” (Altunay vd., 2014: 67).

Görüşme formlarından elde edilen veriler ilk olarak Office programında yazıya dökülmüştür. Görüşmelerden elde edilen analizler birkaç kez okunarak, araştırma bulgularının temeli olacak temaların ortaya çıkarılması sağlanmış ve betimsel analizleri yapılmıştır. Bulguların temelini oluşturan temalar şu şekildedir; “Katılımcıların Demografik Özellikleri”, “Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Görüşleri”, “Katılımcıların İranlı Kadınların Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri”, “Katılımcıların İranlı Kadınların Siyasete Katılımları Hakkındaki Görüşleri”, “Katılımcıların Türk Kadınlarının Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri”, “Katılımcıların Türk Kadınlarının Siyasete Katılımları Hakkındaki Görüşleri” ve “Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hakkındaki Görüşleri”.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BULGULAR

Veri analizinde, katılımcıların gizliliğini korumak ve çalışmada kolaylık sağlamak adına görüşme formu uygulanan katılımcılar K1 (1. Kadın Katılımcı), K2, K3...K20 şeklinde rumuz verilerek kodlanmıştır. Katılımcılar görüşme sorularını anlayabilecek ve cevaplandırabilecek düzeyde Türkçe bilmektedir. Bu sebeple sorular katılımcılara doğrudan yöneltilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde, görüşme formunda yer alan sorular konularına göre ayrılarak alt başlıklar şeklinde sunulmuştur.

4.1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin uygulandığı Türkiye’de yaşayan 20 İranlı kadına ait genel bilgiler aşağıda belirtilmiştir.

- Türkiye’de ikamet eden İranlı katılımcılardan oluşan çalışma grubunun yaş aralığı 20-49 yaştır.
- Katılımcıların 3’ü lise, 7’si Lisans, 5’i yüksek lisans ve 5’i doktora mezunudur.
- Katılımcıların 9’u evli, 11’i bekârdır. Bekâr kadınlar arasında boşanmış kadın bulunmamaktadır.
- Evli katılımcıların, evlilik yaşları şu şekildedir; 4’ü 22-27, 3’ü 28-33, 2’si 34-39 yaş aralığındadır.
- Katılımcıların 6’sı akademisyen, 6’sı özel sektör çalışanı, 2’si mimar, 6’sı öğrencidir.
- Katılımcıların 10’u orta gelirli olduğunu belirtirken, 10’u da gelir düzeyinin iyi olduğunu belirtmiştir.
- Katılımcıların 10’u Azeri, 1’i Türkmen, 6’sı İranlı olduğunu belirtirken, 3 kişi bu soruya cevap vermemeyi tercih etmiştir. Katılımcıların dini kimlikleri ise şu şekildedir; 18’i Müslüman olduğunu belirtirken 2’si cevap vermemeyi tercih etmiştir.

- Katılımcıların 9’u 2-4 yıl, 5’i 5-7 yıl, 6’sı 8-10 yıldır Türkiye’de ikamet ettiklerini belirtmişlerdir.

4.2. Katılımcıların Türkiye Hakkındaki Görüşleri

Bu konu başlığı altında bu konu ile ilgili görüşme formundaki sorulardan alınan yanıtların analizleri yer almaktadır.

“Türkiye sizin için ne ifade ediyor” şeklinde soru yöneltilen katılımcıların %35’i Türkiye’yi İran’a göre daha özgür bir ülke olarak değerlendirirken, %30’u huzurlu bir ülke olduğunu belirtmiştir. Katılımcıların diğer kısmı ise Türkiye’yi “ikinci vatan” , “gelişmiş bir ülke” ve “kültürel benzerlikler” şeklinde ifade etmiştir.

Türkiye’yi özgür bir ülke olarak değerlendiren katılımcılardan bazılarının görüşleri şu şekildedir;

(K6); *“İran’a göre daha özgür bir ülke. Katı İslami yasalardan uzak ve kadınlar sokaklarda daha rahat”*.

(K7); *“ Zıt kutupların bir arada yaşayabildiği, çok dindar ve inançların rahat yaşanabildiği bir ülke. Özellikle kadınların bize göre sokakta daha özgür olduğu bir ülke”*.

(K11); *“Özgür bir ülke. En azından istediğimiz gibi giyinebiliyoruz. Benim için önemli bir konu giyimime karışılmaması”*.

(K20); *“ Farklı etnik kökenlerin ve grupların bir arada yaşayabildiği, İran’a göre daha özgürlükçü, sosyal yaşamda baskı yok, kadınlar sosyal hayatta daha özgürler”* şeklinde görüşlerini ifade etmişlerdir. Ercan, Ramazani ve Baydar (2018) çalışmalarında, Türkiye’nin her anlamda daha özgür bir ülke olmasının, İran’dan gelen vatandaşların buradaki yaşam doyumlarını etkiledikleri sonucuna ulaşmıştır. Bu durumun Türkiye’yi özgür bir ülke olarak ifade eden katılımcıların görüşlerini destekler nitelikte olduğunu ifade etmek mümkündür.

Türkiye’nin huzurlu bir ülke olduğunu belirten katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir;

(K2); *“Huzurlu bir ülke Türkiye. Sokaklarda karmaşa yok. Kadınlar günlük yaşamda, sosyal hayatta oldukça rahatlar. Herhangi bir zorlamaya tabi değiller”*.

(K8); “Az da olsa huzur demek Türkiye benim için. İran’ın siyasi karışıklıklarından dolayı Türkiye benim ülkeme göre daha huzurlu bir ülkedir. Aynı zamanda kadınlar günlük yaşamda (sokakta) Türkiye’de daha rahat ve huzurludur”.

(K17); “Türkiye huzurlu bir ülkedir. Çok ciddi ekonomik ve siyasi sorunların yaşanmadığı bir ülke. Bu durum halkının daha huzurlu bir yaşama sahip olmasını sağlamaktadır” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Türkiye’yi “ikinci vatan” , “gelişmiş bir ülke” ve “kültürel benzerlikler” şeklinde ifade eden katılımcıların bazılarının görüşleri şu şekildedir:

(K4); “Türkiye’de doğduğum için Türkiye’yi ikinci vatanım olarak görüyorum ve çok seviyorum. Burada yaşıyor olmak mutluluk veriyor bana”.

(K5); “Kültürel açıdan benim ülkeme benziyor. Aslında burası da benim ülkem diyebilirim. Türkiye’yi seviyorum. Burada yaşıyor olmak keyifli ve güvenli”.

(K9); “Benim ülkeme göre daha gelişmiş bir ülke. İran sürekli baskı altında olan bir ülke ve haliyle gelişimi olumsuz etkilenmektedir. Bu durum bizi oldukça rahatsız ediyor. Bizlere bu baskılar olumsuz yansıyor. Siz çok şanslısınız” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Katılımcıların %70’i Türkiye’de bulunma sebeplerinin eğitim olduğunu belirtirken, %20’si “iş” sebebi ile Türkiye’de bulunduğunu belirtmiştir. %10’luk kısım ise “Türkiye sevgisi” ve “kişisel sebepler” dolayısıyla Türkiye’de bulunduklarını ifade etmiştir. Katılımcıların Türkiye’de bulunma sebeplerinde Türk kadınlarının mevcut siyasi ve sosyal konumlarının etkisi olup olmadığı sorulduğunda, katılımcıların %65’nin olmadığı şeklinde görüş bildirdiği görülmüştür. İlişkili olduğu görüşünü belirten %35’lik kısmının ise “İran’a göre özellikle sosyal konumlarının daha iyi olduğunu” ifade ettikleri görülmüştür.

Katılımcıların tamamı Türkiye’nin Türk kadınlarına sunduğu imkânlar içinde yaşamak isteyeceklerini belirtmiştir. Bu imkânlar içerisinde yaşamak istediklerini belirten kadınlar Türkiye’de kadın olmanın ‘güzel’ olduğunu, özgürlük anlamına geldiğini ancak belirli zorlukları da olduğunu da ifade etmiştir. Bu noktada sorulmuş olan “Türkiye’de kadın olmak hakkında ne düşünüyorsunuz” sorusuna katılımcıların verdiği cevapların bazıları şu şekildedir;

(K4); “Türkiye’de kadın olmak bölgelere göre farklılık gösteriyor. Doğu’da kadın olmak zor; toplum baskısı var ve kadınlar haklarından habersizler. Batıya doğru gittikçe durum biraz daha iyileşiyor”.

(K5); “Türkiye’de kadın olmak güzeldir. Kadın özgürdür. Devlet tarafından tanınmış hakları oldukça fazladır. Ancak bu hakları erkek egemen toplum tarafından çoğunlukla görmezden gelinmektedir. Bu noktada Türkiye’de kadın olmak zorlaşmaktadır”.

(K12); “Türkiye’de kadın olmak güzel ancak bazı zorlukları vardır. Güzeldir; çünkü devlet tarafından sağlanan haklar oldukça fazladır fakat kadınlar üzerinde erkek egemenliği mevcuttur. Bu durum kadınları bazı alanlarda sınırlamaktadır”.

(K18); “Türkiye’de kadın olmak özgür olmak anlamına geliyor. Devlet tarafından kadınlar üzerinde bir baskı kurulmamıştır”.

(K19); “Türkiye’de kadın olmak özgürlük anlamına gelmektedir. Ancak aynı zamanda zordur Türkiye’de kadınlık. Çünkü çok fazla sorumluluk vardır üzerlerinde” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

4.3. İranlı Kadınların Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların sosyal hakları incelendiğinde; %30’u evlenme, boşanma ve giyim konuları dışındaki haklarının Türkiye ve İran arasında benzerlik gösterdiğini belirtirken, %70’i tanınan sosyal hakların Türkiye’de daha fazla olduğunu bu konuda İran’dan daha iyi durumda olduğunu ifade etmiştir.

Kadınların sosyal haklarının kullanımında yaşanan sorunların değerlendirilmesi yapıldığında; katılımcıların %65’i Türk kadınları ile benzer sorunlar yaşadığını, bu sorunların genelinin ataerkil kültür yapısından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Katılımcıların %35’i ise Türk kadınlarının evlenme, boşanma ve giyim haklarında İran’a kıyasla Türkiye’de daha az sorun yaşadığını, bu konularda Türk kadınlarının daha özgür olduğunu belirtmişlerdir. Katılımcıların sosyal konulardaki görüş ve taleplerini dile getirme eğilimlerinin değerlendirilmesi yapıldığında ise; %60 oranla İran kadınlarının daha rahat dile getirdiklerini belirttikleri görülmüştür. Fakat özellikle İran’ın büyük şehirlerinde bu eğilimin daha fazla olduğu dile getirilmiştir. Aynı şekilde

%40'lık oranla Türk kadınlarının da bu eğiliminin büyük şehirlerde daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

İranlı kadınların sosyal hakları, bu haklarının kullanımında yaşanan sorunlar ve bu haklarını dile getirme hakkındaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir;

(K4); *“Türkiye’de kadınlar erkeklerle aynı haklardan yararlanıyorlar ve giyimde özgürlük hakları var. İran’da giyim özgürlüğü dışında kalan sosyal haklar Türkiye’ye kıyasla daha iyi diyebilirim”.*

(K6); *“ Türk kadınlarına İran kadınlarına kıyasla daha çok özgürlük, daha çok hak tanınmıştır. Mesela sokakta istedikleri gibi dolaşabiliyor, örtülü veya örtüsüz olmalarına kimse karışmıyor. İran gibi Müslüman bir ülke ama burada baskı ve dayatma yok”*

(K17); *“ Evlenme, boşana ve örtünme zorunluluğu dışında kadınlara verilen haklar hemen aynıdır. Türkiye’de kadınlar bu haklarda İran’a göre daha avantajlı durumdadır”.*

(K18); *“Türk kadınları erkeklerle eşit haklara sahiptir. İran’da kadınların hakları özellikle evlenme, boşanma ve giyim konusunda yok sayılmaktadır”.*

(K11); *“Özellikle evlenme ve boşanma konularında Türk kadınlarına, İran kadınlarına oranla daha fazla hak verilmiştir. İstihdam ile ilgili bütün konularda kadınlar İran’da daha avantajlı durumdadır”.*

(K14); *“İki ülkede de çeşitli alanlarda sorunlar yaşanmaktadır. Bizde istihdam koşulları bakımından kadınlar avantajlı iken evlenme boşanma durumlarında dezavantajlı durumdayız. Ancak genel anlamda Türk kadınları bize göre daha az sorun yaşamaktadır”.*

(K16); *“Türk kadınları özellikle evlenme ve boşanma konularında bize göre daha fazla hakka sahiptir. Bu konuda İran kadınları ciddi sorunlar yaşamaktadır. Ancak genel olarak sorunlar benzerdir. Ortak sorun erkek baskısı ve hâkimiyetidir”.*

(K4); *“Aslında Türkiye’de haklarını dile getirebilme imkanları demokrasi olması sebebiyle daha fazla ancak Türk kadınları ağırlıklı olarak erkeklerin etkisi (baskısı) altında olduğu için yeterince dile getiremiyorlar İran’da bu eğilim daha fazla”.*

(K7); “İranlı kadınlar bu konuda Türk kadınlarına göre çok daha rahatlar. Türk kadınlarında da bu rahatlık daha çok ekonomik özgürlüğü ve eğitim düzeyi yüksek kadınlarda vardır”.

(K13); “İran’da büyük şehirlerde evet bu eğilim yüksek. Ancak Türkiye ile kıyasladığımızda Türk kadınlarının dile getirme eğilimleri daha yüksektir”.

(K14); “Türk kadınlarının dile getirme eğilimi daha yüksektir ancak İran kadınlarının üzerinde devlet baskısı var iken Türk kadınları evin erkeklerinin baskısı altındadır” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Yapılan çalışmada İranlı kadınların sosyal haklarından, özellikle giyim (başörtüsü) konusunda sorun yaşadıklarını dile getirdikleri görülmüştür. Literatürdeki Coşkun ve Soleimanieh (2014)’in çalışmalarının, katılımcıların görüşlerini destekler nitelikte olduğu görülmüştür. Coşkun ve Soleimanieh (2014) çalışmalarında; başörtüsü konusunun İranlı kadınların bireysel ve toplumsal yaşamlarını doğrudan etkilediği sonucuna ulaşmıştır.

4.4. İranlı Kadınların Siyasal Hakları Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların tamamı siyasal hakları konusunda herhangi bir mağduriyetleri olmadığını belirtmişlerdir. İranlı kadınların siyasete katılım durumları incelendiğinde, katılımcıların %80’i Türk kadınlarına oranla daha fazla siyasete katılım gösterdiklerini, aynı şekilde toplumsal eylemlerdeki katılım durumları değerlendirilmesinde ise kadınların %85’i Türk kadınlarına oranla daha fazla katılım sağladıklarını belirtmiştir. İranlı kadınların tamamı siyasete ve toplumsal eylemlere katılım durumlarının, kadınların eğitim seviyeleri ve yaşadıkları bölgenin konumu ile ilgili olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum ile ilgili katılımcıların görüşlerinin bazıları şu şekildedir;

(K5); “... İran’da da benzer durum vardır. Eğitim seviyesi yüksek kadınların bağımsız düşünme ve siyasete katılım oranları daha yüksektir, daha bilinçlidir ve erkeklerin görüşlerinden daha fazla sıyrılmıştır eğitimli kadınlarımız”. Aynı katılımcı “toplumsal eylemlere katılım konusunda İran’ı daha aktif görüyorum. İran’da da özellikle üniversite öğrencileri ve genç kadınların daha fazla katılım sağladığını düşünüyorum”.

(K7) “...kadınlarımız toplumsal sorunlarla daha yakından ilgilidir. Dolayısıyla siyasete katılımları Türk kadınlarına oranla daha fazladır”. Aynı katılımcı “... Kadınların toplumsal eylemlere katılım durumları, eğitim seviyeleri ve maddi imkânları ile doğrudan ilişkilidir. Bu durumları iyi olan kadınlarımızın toplumsal eylemlere daha fazla katılım sağladığını düşünüyorum ve İran’ı bu konuda daha ileride görüyorum”.

(K12); “...bizim kadınlarımızın siyasete katılım durumları Türk kadınlarına kıyasla daha fazladır. Biz her türlü mücadelede aktif rol alarak benliğimizi korumak istiyoruz. Bunun için siyasetin içinde ve dışında yer almak bizim için oldukça önemli”. Aynı katılımcı toplumsal eylemlere katılım durumlarında da İran kadınlarını daha aktif görmektedir. Diğer katılımcılar gibi K12 de “toplumsal eylemlere katılımı özellikle İran’ın büyük şehirlerinde katılım daha fazladır” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Aktaş (2009), Kahraman (2014) ve Okyar (2017) ve çalışmalarında, İranlı kadınların özellikle toplumsal ve siyasal her türlü problemin çözümünde aktif rol alan ve bu mücadelelerinden hiçbir zaman vazgeçmeyen bir profilleri olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Mücadelelerde rol alan kadınların ağırlıklı olarak eğitim seviyeleri yüksek kadınlardan oluşması bu çalışmaların ortak sonuçları arasındadır.

Literatürdeki bu çalışmalar ile katılımcıların vermiş olduğu cevapların benzerlik göstermesi, yapılan araştırma adına anlam taşımaktadır.

4.5. Türk Kadınlarının Sosyal Hakları Hakkındaki Görüşleri

İranlı kadınların Türk kadınlarının sosyal hakları hakkındaki görüşleri değerlendirildiğinde; katılımcıların %70’i Türk kadınlarının sosyal haklarının İran kadınlarının haklarından daha iyi olduğunu belirtmişlerdir. %30’u ise evlenme, boşanma ve giyim konuları dışındaki hakların benzerlik gösterdiğini vurgulamıştır. Katılımcıların %90’ı Türk kadınlarının günlük yaşamda (sokakta, pazarda, toplu ulaşım araçlarında vb.) çok aktif olduklarını belirtmişlerdir. 2 katılımcı ise İran kadınının daha aktif olduğunu, sosyal alanda çalışan kadın sayısının daha fazla olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların tamamı Türk kadınlarının çalışma koşullarının yeterli olmadığını, işgücüne katılım sağlayan kadın oranının yetersiz olduğunu vurgulamıştır. Çalışma

koşulları uygun bulunmadığı halde katılımcıların %40'ı Türk kadınlarının işgücüne katılım oranlarını yeterli düzeyde gördüğünü belirtmiştir. Ayrıca katılımcıların tamamı İran'da kadınlar için çalışma koşullarının Türkiye'ye göre çok daha iyi olduğunu özellikle de çalışan annelerin daha fazla önemsendiğini vurgulamışlardır. Katılımcılara aynı zamanda “çalışan kadına toplumun bakış açısı” sorulduğunda %75'i olumlu değerlendirmede bulunurken, %25'i olumsuz değerlendirmiş ve bunun sebebinin de erkek egemen bir toplum olduğunu belirtmişlerdir.

Katılımcıların Türk kadınlarının sosyal hakları hakkındaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

(K1); *“Türkiye’de kadınlar ile erkekler eşit haklardan faydalanabiliyor. Bazı haklar İran’da çok daha iyi olsa da genel olarak Türkiye daha ileride. Burada kadınlar sokakta daha özgür.*

(K8); *“Türk kadınlarına bize oranla daha fazla hak tanınmıştır. Kadınlar sokakta giyim konusunda özgürdür. Evlenme ve boşanma durumlarında hakları daha fazla gözetilmektedir. Türk kadınlarına daha fazla değer verilmektedir.”*

(K10); *“ Türk kadınları hakları konusunda çok şanslı. Sosyal ve siyasal bütün hakları erkeklerle eşit durumda ve bu haklarını özgürce kullanabiliyorlar. Tek sorunları erkeklerin görüşlerinin etkisinde çok fazla kalmalarıdır. Bu da onları sosyal ve siyasal alanlarda sınırlandırıyor. Ama yine de tanınmış haklar konusunda İran’dan daha iyi durumdalar”* şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Katılımcıların Türk kadınlarının istihdamı konusundaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

(K1); *“Türk kadınının işgücüne katılım oranları yeterli değildir. Bunun çalışma koşullarının iyi olmamasından kaynaklandığını düşünüyorum. Özellikle anneler için koşullar elverişsiz ve iş yerinde erkek hâkimiyeti ve bunun getirdiği baskı fazla. Çalışan kadına Türkiye’de olumsuz bakıldığını düşünmüyorum. Bizim kadınlarımız istihdam konusunda her açıdan daha avantajlı durumdadır İran’da.*

(K4); *Türk kadınlarının iş gücüne katılımını yeterli bulmuyorum. Tabi ki bunun çalışma koşullarının yeterli olmamasıyla ilgili olduğunu düşünüyorum. Çünkü Türkiye’de çalışan kadın için olumsuz bir bakış açısı bulunmamaktadır. İran’da çalışma*

koşullarının Türkiye'ye oranla daha iyi olduğunu düşünüyorum. Özellikle de çalışan anneler için haklar çok geniştir”.

(K15); *“Türk kadınlarının iş gücüne katılımları yeterli değildir çünkü çalışma koşulları zor ve henüz eşitlik sağlanmış değildir. Toplumun bakışı olumludur artık eskisi kadar sıkı davranılmamaktadır. Çünkü ekonomik şartlar erkek ve kadının çalışmasını kaçınılmaz kılmaktadır”.*

(K7); *“ Türk kadının iş gücüne katılımı yeterli değildir. Çünkü hem çalışma koşulları yeterli değildir hem de erkek egemenliğinin ağır bastığı bir toplumdur ve kadınlar ezilmektedir”.*

(K16); *“Türk kadınlarının çalışma koşulları yeterli değildir ve erkekler kadınların evde kalması gerektiğini düşünmektedir. Bu da kadınların işgücüne katılım oranlarını etkilemektedir”* şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Berber ve Eser (2008) çalışmalarında Türk kadınlarının istihdamında karşılaşılan en önemli sorunlardan birisinin geleneksel bakış açısı olduğu, kadınların iş gücüne katılımlarında özellikle çocuk bakımı konusunun önemli bir sorun teşkil ettiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu sorunların ortadan kaldırılması ile kadınların istihdamdaki varlıklarının önemli oranda artacağı sonucu da Berber ve Eser (2008)'in çalışmalarında elde ettiği sonuçlardan bir diğeridir.

4.6. Türk Kadınlarının Siyasal Hakları Hakkındaki Görüşleri

Katılımcılar Türk kadınlarının siyasal haklarını yeterli bulduklarını belirtmişlerdir. Hatta 20 kadından 14'ü Türk kadınlarının haklarının İran kadınlarının haklarından daha iyi olduğunu savunmuşlardır. Ancak katılımcılar Türk kadınlarının haklarını kullanmada yeterli olmadıklarını belirtmiştir. Türk kadınlarının siyasete katılım durumlarını değerlendiren katılımcıların %60'ı Türk kadınlarının siyasete katılım oranlarını düşük bulduklarını belirtmiştir. Düşük bulduğunu belirten 12 kadının ortak düşüncesi ise; Türk kadınlarının evin erkeklerinin görüşlerinin etkisi altında kaldıklarıdır. Bu yüzden siyasete düşük oranda katılım sağladıklarını belirtmişlerdir.

Katılımcıların bu durum ile ilgili görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

(K1); “Türk kadınlarının siyasete katılımı düşüktür. Bunun sebebi kadınların sorumluluk almaktan kaçmaları, toplumsal bakışın etkisi ve erkeklerin otoriter olmalarıdır”.

(K5); “Türk kadınlarının siyasete katılımı düşüktür. Sebepleri ise; özgün siyasi görüşleri bulunmamaktadır. Ağırlıklı olarak görüşleri ailenin etkisi altındadır”.

(K11); “Türk kadınlarının siyasete katılımı düşüktür. Düşük olmasının sebebi ise evin erkeklerinin kadınların görüşleri üzerinde etkili olmasıdır” şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtmiştir.

Katılımcıların %40’ı Türk kadınlarının siyasete katılım oranlarının düşük olmadığını vurgulamıştır. Bu 8 kadından 3’ü özellikle kadın politikacıların sayılarının fazla olduğunu belirtmiştir. 5 kadın da siyasete katılım oranlarının düşük olmadığını ancak yine de kadınların erkek egemen görüş altında kaldıklarını belirtmişlerdir. Örneğin bir katılımcı (K8); “ siyasete katılımları düşük değil fakat özgür düşünceleri olduğunu düşünmüyorum. Çoğunlukla erkeklerin düşüncelerinin etkisi altında kalmaktadırlar. Başka bir katılımcı (K4); “Türk kadınlarının siyasete katılımı düşük değildir. Özellikle Belediyelerde yönetici olarak çalışan kadın sayısı oldukça fazladır”. Başka bir katılımcı ise (K14) “Türk kadınlarının siyasete katılım oranı düşük değildir. Özellikle kadın politikacı sayısı oldukça fazladır” şeklinde görüşlerini belirtmiştir.

Konan (2011) çalışmasında, Türk kadınlarının başka birçok devletten önce seçme ve seçilme hakkına sahip olduğunu, yasalarda siyasi hakların kadın – erkek eşitliği doğrultusunda yer aldığını ve maalesef bu hakların kullanımında mevcut eşitliğin sağlanamadığını vurgulamıştır. Bu eşitliğin sağlanamamasındaki en önemli faktörün ise siyasetin yalnızca erkek işi olduğu görüşünün hâkim olması sonucuna ulaşmıştır.

4.7. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Hakkındaki Görüşleri

Katılımcıların tamamı Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin olmadığı görüşünü belirtmişlerdir. Bu eşitliğin sağlanamamasının en önemli sebebinin ise, erkek egemen görüş olduğunu vurgulamışlardır. Ülkedeki ataerkil kültür yapısının değişmesi durumunda eşitliğin sağlanabileceğini çünkü zaten yasalarda kadın- erkek eşitliğinin var olduğunu belirtmişlerdir. İranlı kadınlar bu eşitliğin hem kendi ülkelerinde hem de

Türkiye’de sağlanabilmesini çok istediklerini böylelikle hem sosyal hem de siyasal tüm alanlarda eşit bir şekilde varlıklarını sağlayabileceklerini belirtmişlerdir.

Okyar (2017)’ın çalışmasında, İranlı kadınların haklarına saygı duyulmadığını, haklarında çeşitli düzenlemeler yapılmasını istediklerini, kadın ve erkek arasında eşitliğin sağlanması gerektiğini vurguladıkları sonucuna ulaşmıştır. Bingöl (2014)’e göre; Türkiye’de sadece yasalarda kadın-erkek eşitliği mevcuttur. Genel düşünce yapısında ise ataerkil bakış hâkimdir ve bu zihniyet yapısı değişmediği müddetçe toplumsal cinsiyet eşitliği sağlanamayacaktır. Katılımcıların literatürdeki çalışmalarla benzer bilgiler paylaşması, çalışmada elde edilen bilgiler açısından anlam taşımaktadır.

Katılımcıların cinsiyet eşitliği hakkındaki görüşlerinin bazıları şu şekildedir:

Bir katılımcı (K2); *“Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği yoktur. Erkekler kadınların evde kalması gerektiğini düşünüyor ve maalesef bu düşünce yapısı kemikleşmiş durumdadır. Bu düşüncenin kırılabilmesi eşitliğin sağlanmasında çok önemli rol oynayacaktır”*.

(K4); *“Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği yoktur. Kadınlara biçilmiş olan ev kadını rolü Türkiye’de de hâkimdir ve bu bakış değişmediği müddetçe eşitlik sağlanamayacaktır. Oysaki kadınların tüm alanlarda varlığını koruyabilmesi için bu bakışın değişmesi şarttır”*.

(K7) ; *“Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği yoktur. Geleneksel bakış açısı hâkimdir ve sosyal ve siyasal bütün alanlara nüfuz etmiş durumdadır. Bu bakış eşitliğin sağlanmasını engellemektedir. Türkiye’de de İran’da da bu eşitliğin sağlanabilmesi bütün kadınlar için çok önemlidir”*.

(K12); *“Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği yoktur. Toplumun yapısı kadının yerini ev olarak belirlemiştir. Kalıplaşmış bu ataerkil kültür yapısı değişmediği müddetçe eşitliğin sağlanması mümkün değildir”* şeklinde katılımcılar görüşlerini belirtilmiştir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Kadın nesillerin devamı, toplumların inşası ve sürekliliğinde tartışmasız en önemli unsurdur. Her dönemde kadın konusu gündemde olmuş, dönemlerin özellikleri kadınların konumlarının belirleyicisi haline gelmiştir. Günümüz toplumsal koşulları ise kadınların konumunun sorgulanmasına sebep olmaktadır. Türk kadınlarının günümüzde yasalar önünde erkeklerle eşit haklara sahip görünmelerine rağmen birçok alanda eşitsizliklerle karşılaştığı ise bir gerçektir. Türk kadınlarının yaşadığı eşitsizliklerin, karşılaştıkları problemlerin temelinde yatan sebeplerden öne çıkanı ise ataerkil kültür yapısının varlığıdır. İranlı kadınların da benzer kültür yapısına sahip olmaları, aynı zamanda da Türkiye ile olan sosyal ve siyasal etkileşimleri çalışma grubu olarak İranlı kadınların seçilmesinin nedenini oluşturmuştur. Yukarıdaki bölümlerde de ısrarla vurgulanan mevcut ataerkil kültür yapısı, araştırma sonucunda elde edilen temel bulgular arasında yer almaktadır. Katılımcıların da vurguladığı gibi Türkiye'deki ataerkil kültür yapısı Türk kadınlarının sosyal ve siyasal konumunun en önemli belirleyicisi durumundadır.

Bulgular bölümünde ısrarla üzerinde durulan Türk kadınlarının özellikle giyim, evlenme ve boşanmadaki haklar konusunda avantajlı durumda oldukları vurgusu, Türk medeni kanunun İran kanunlarına göre ileride olduğunu göstermektedir. Ancak katılımcıların da vurguladığı gibi her ne kadar haklar konusunda her türlü avantaja sahip olsalar da Türk kadını bu haklarını kullanmada sorun yaşamaktadır. Bu sorun geleneksel bakışa maruz kalmalarından kaynaklanmaktadır. Katılımcılar, ataerkil kültür yapısının aynı zamanda kadınların siyasetten uzak kalmalarına da neden olduğunu vurgulamışlardır. Eğitim seviyesi ile siyasete katılım arasında da ilişki olduğunu vurgulayan katılımcılar, her iki ülkede de eğitim seviyesi yüksek kadınların siyaset ile daha yakından ilgili olduğunu vurgulamışlardır. Türk kadınlarının sosyal ve siyasal hayattaki konumlarına ilişkin güncel verilerde de kadının sosyal ve siyasal hayattaki varlıklarının sınırlı kalması, katılımcıların da vurguladığı görüşlerle anlam kazanmaktadır.

Katılımcıların siyasal mekanizmalara ve toplumsal eylemlere yüksek oranda katılım sağlamalarının altında yatan faktörlere bakıldığında kadınların sosyal haklarında yasal boşlukların getirdiği zorluklar ve bu zorlukların siyaset kurumunun aracılığıyla çözülebileceği düşüncesi olduğu ortaya çıkmaktadır. Katılımcılar, Türk kadınlarının ise bu noktada pasif kaldıklarını, sosyal hayatta her ne kadar aktiflerse de siyasal faaliyetlerde bir o kadar pasif oldukları kanısına varmışlardır.

Ülkedeki ataerkil kültür yapısının kadınların sosyal ve siyasal konumlarını olumsuz yönde etkilediğini vurgulayan katılımcılar Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin bulunmamasını da yine aynı sebebe bağlamaktadırlar.

Sonuç olarak kadınların sosyal ve siyasal konumlarının belirlenmesinde ataerkil kültür yapısı büyük bir önem taşımaktadır. Her ne kadar yasalar kadınların lehine olsa da hem kadınların alışkanlıkları hem de geleneksel yaşam tarzının baskısı kadınların mutlak eşitliğinin önünde engel teşkil etmektedir. Bu durumun hem Türk kadınları hem de İran kadınları için benzer olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışmada Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumları, Türkiye’de yaşayan İranlı kadınlar tarafından değerlendirilmiştir. Bununla birlikte çalışmanın, Türk kadınları ile benzer kültürel özelliklere sahip kadınlar tarafından yapılacak çalışmalara kaynak oluşturması beklenmektedir.

Ayrıca kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliği sebebiyle yaşamış oldukları her türlü ayrımcılığın sosyal hizmetlerin amaçları arasında olması, yapılan çalışmada elde edilen sonuçlarla, sosyal hizmetler alanına da katkı sağlaması beklenmektedir. Bu konuda bakanlık düzeyinde düzenlenen en son eğitim programı 2013 yılında olup, bu eğitim programlarının tekrar düzenlenmesi gerekliliği, yapılan çalışma ile elde edilen sonuçlarla örtüşmektedir. Bu noktada yapılan çalışma ile, ilgili kuruluşların harekete geçirilmesi beklenmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadan, Unat, N. (1982). Türk toplumunda kadın: toplumsal değişme ve türk kadını. İstanbul: Türk Sosyal Bilimler Derneği.
- Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü. (2018). Türkiye’de kadın. Ankara.
- Akkaş, İ. (2019). Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları çerçevesinde ortaya çıkan toplumsal cinsiyet ayrımcılığı. EKEV Akademi Dergisi. (ICOAEF Özel Sayı), 104-106
- Aksakal, İ. (2019). Devlet söyleminde toplumsal cinsiyet. (Doktora Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 577526).
- Aktaş, C. (1997). Devrim ve kadın. Samsun: Nehir Yayınları.
- Aktaş, C. (2004). Dünün devrimcileri bugünün reformistleri. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Aktaş, C. (2009). Cihan Aktaş’la gerçek İran’ı ararken (1). 10 Kasım 2019 tarihinde <https://www.derindusunce.org/2009/11/13/cihan-aktasla-gercek-irani-ararken1/> adresinden erişildi.
- Albayrak, A. (2017). Ziya Gökalp’te kadın ve aile. Social Sciences Research Journal. 6(4), 245.
- Altunay, E., Oral, G., Yalçınkaya, M. (2014). Eğitim kurumlarında mobbing uygulamalarına ilişkin nitel bir araştırma. Sakarya University Journal of Education. 4(1), 64
- Arslanel, N. M. ve Özkiraz, A. (2011). İkinci Meşrutiyet döneminde kadın olmak. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi. (3), 3-9
- Asan, Tezer, H. (2010). Ders kitaplarında cinsiyetçilik ve öğretmenlerin cinsiyet algılarının saptanması. Fe Dergi. 2 (2), 65-74.
- Aslan, G. (2015). Öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarına ilişkin metaforik bir çözümleme. Eğitim ve Bilim. 40 (181), 363-380.

- Ateş, N. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında türk siyasal yaşamında kadının yeri. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 522213).
- Avcı, M. (2016). Osmanlı devletinde kadın hakları ve kadın hakları için mücadele eden öncü kadınlar. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (55), 228
- Aydın, S., Çiçek, A. C., Yağci, B. (2015). Modernleşme sürecinde kadın: Osmanlı dönemi üzerine bir inceleme. Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. 6(9), 282-283
- Azari, F. (1983). Women of Iran: the conflict with fundamentalist Islam. London: Ithacs Press.
- Baltacı, A. (2018). Nitel araştırmalarda örnekleme yöntemleri ve örnek hacmi sorunsalı üzerine kavramsal bir inceleme. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 7(1), 246- 254.
- Balun, D. N. ve Hüseyinzade, Şimşek, A. (2019). Kadın bedenine yönelik biyoiktidarın sosyal medya üzerinden yansıması. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD). 476-484.
- Bandura, A. (1977). Social learning theory. New Jersey: Prentice Hall.
- Bars, E. M. (2014). Ak Kağan destanında kadın tipi. Uluslararası Türkçe Edebiyat, Kültür, Eğitim Dergisi. (3), 106-107
- Baydar, C. S., Ercan, K. ve Ramazani, İ. (2018). Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencilerinin uyum sorunları. 15 Kasım 2019 tarihinde [https://aybu.edu.tr/gpm/contents/files/Ramazani_T%C3%BCrkiye'deki%20%C4%B0ranl%C4%B1%20%C3%B6ğrenciler\(1\).pdf](https://aybu.edu.tr/gpm/contents/files/Ramazani_T%C3%BCrkiye'deki%20%C4%B0ranl%C4%B1%20%C3%B6ğrenciler(1).pdf) adresinden erişildi.
- Bhasin, K. (2003). Toplumsal cinsiyet: bize yüklenen roller. (Kader AY, Çev.). İstanbul: Kadev Yayınları.
- Berber, M. ve Eser, Yılmaz, B. (2008). Türkiye’de kadın istihdamı: ülke ve bölge düzeyinde sektörel analiz. “İş, Güç” Endüstri İlişkileri ve İnsan Kaynakları Dergisi. 10 (2), 12-15.
- Berktaş, Fatmagül. (1996). Tek tanrılı dinler karşısında kadın. İstanbul: Metis Yayınları.

- Bilir, O., Gökulu, G., Karacık E. N., Özbay, D., Uluocak, Ş. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliği ve kadına yönelik şiddet. Çanakkale: Paradigma Akademi Yayınları.
- Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve türkiye’de kadınlık. KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi. 16 (1), 109-110
- Büyükgöze, A. ve Gökçen, M. (2018). Meslek seçiminde toplumsal cinsiyetin rolü: bir ölçek geliştirme çalışması. Kariyer Psikolojik Danışmanlığı Dergisi. 1 (1), 49-60
- Carlsmith, D. O., Freedman, J. J. ve Sears, D. O. (1989). Cinsiyet rolleri. (Doç. Dr. Ali Dönmez, Çev.). Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 22(2), 690-702.
- Can, Temizer, N. (2014). İran ve Mısır’da kadınların sosyal ve ekonomik hayattaki yeri. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 354018).
- Çandarlıoğlu, G. (1977). Türk destan kahramanları. İstanbul: And Yayıncılık.
- Ceasefire Center For Civilian Rights. (2019). Beyond the veil discrimination against women in İran. 10 Kasım 2019 tarihinde https://minorityrights.org/wp-content/uploads/2019/09/MRG_CFR_Iran_EN_Sept191.pdf adresinden erişildi.
- Cin, H. (1988). İslam ve Osmanlı hukukunda evlenme. Konya: Konya Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Çevik, E. (2015). Pehlevi dönemi kadın modernleşmesi (1921-1979). (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 380082)
- Çimen, Kabaklı, L. (2008). Türk töresinde kadın ve aile. İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık.
- Coşkun, İ. ve Soleimanieh, M. (2014). Kadın ve başörtüsünün sosyo-politiği: İran ve Türkiye örnekleri. (Hanife Hilal ŞENAY, Çev.). Muhafazakar Düşünce. (41-42).
- Dabashi, H. (2008). İran: ketlenmiş halk. (Emine AYHAN, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Domaniç, H. (2007). Yaratılıştan bu yana kadın haklarının gelişimi ve sorunları. İstanbul: Arıkan Basım, Yayım, Dağıtım.
- Dökmen, Yaşın, Z. (2016). Toplumsal cinsiyet sosyal psikolojik açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Dulum, S. (2006). Osmanlı devletinde kadının statüsü, eğitimi ve çalışma hayatı. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 191478).

- Eğitim ve Okuryazarlık. (2020). 16 Ocak 2020 tarihinde <http://uis.unesco.org/en/country/ir?theme=education-and-literacy> adresinden erişildi.
- Erol, S. M. ve Kırılmaz, A. (2018). İran diasporasında kadın üzerine bir okuma. Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi. 2(2), 14-43.
- Erus, Ç. Z. ve Gürkan, H. (2012). Toplumsal cinsiyet ve sinemaya yansımaları: yeniden çekimler aracılığıyla Japon ve Amerikan sinemalarında kadının temsiline bir bakış. Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Akademik Dergisi. (3), 209
- Gazioğlu, E. (2014). Doğu Karadeniz bölgesinin toplumsal cinsiyet rejimi ve kadınların toplumsal konumları. Karadeniz Araştırmaları. (40), 96.
- Garthwite, R. G. (2011). İran tarihi: Pers İmparatorluğundan günümüze. İstanbul: İnkılap Kitapevi.
- Giddens, A. (2012). Sosyoloji. İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gökçay, G. (2018). Kadınların toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 508480).
- Göksel, B. (1993). Çağlar boyunca Türk kadını ve Atatürk. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Gözübüyük, Ş. (2011). Açıklamalı Türk Anayasaları. Ankara: Turhan Kitapevi.
- Güldü, Ö. ve Kart, Ersoy, M. (2009). Toplumsal cinsiyet rolleri ve siyasal toplumlar: sosyal psikolojik bir değerlendirme. Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi. (3), 105.
- Gültepe, N. (2008). Türk kadın tarihine giriş. Ankara: Ötüken Neşriyat.
- Hatemi, H. (1980). İran İslam Cumhuriyeti Anayasası. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Helgeson, V. S. (2012). The psychology of gender. New Jersey: Pearson Education.
- İllere göre dernek üye sayıları. (2019). 27 Kasım 2019 tarihinde <https://siviltoplum.gov.tr/illere-gore-dernek-uye-sayilari> adresinden erişildi.
- İran Araştırmaları Merkezi. (2020). Son 10 yılda İran'da boşanma oranları. 15 Ocak 2020 tarihinde <https://iramcenter.org/son-10-yilda-iranda-bosanma-oranlari/> adresinden erişildi.

- İran'ın iç siyasi yapısı ile ilgili genel bilgiler. (2019). 5 Ocak 2020 tarihinde <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/354524> adresinden erişildi.
- İran'da rekor sayıda kadın milletvekili seçildi. (2016). 18 Ocak 2020 tarihinde https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/05/160501_iran_secim_reformcular adresinden erişildi.
- Jennings, R. C. (1975). Women in early 17th century judicial records- the sharia court of anatolian Kayseri. *Journal of the Economic and Social History of the Orient*. 18 (1), 65
- Kadınların hak mücadelesinin yüz yıllık tarihi. (2010). 14 Ocak 2020 tarihinde <https://www.cnnturk.com/2010/dunya/03/07/kadinlarin.hak.mucadelesinin.100.yillik.tarihi/566598.0/index.html> adresinden erişildi.
- Kahraman, Leyla. (2014). İranlı kadınların toplumsal ve siyasal profili. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*. (2), 87-88
- Kamu Personeli İstatistikleri. (2019). 27 Kasım 2019 tarihinde <http://www.dpb.gov.tr/tr-istatistikler/kamu-personeli-istatistikleri> adresinden erişildi.
- Kara, T. (2013). Sosyal medya endüstrisi: insan, toplum, ekonomi. İstanbul: Beta.
- Karasu, B. T. (2019). Kadınların toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bakış açılarının belirlenmesi. (Yüksek Lisans Tezi). YÖK Ulusal Tez Merkezi. (Tez no: 565569).
- Karataş, Z. (2015). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Manevi Temelli Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*. (1), 63-64.
- Kaypakoğlu, S. (2003). Toplumsal cinsiyet ve iletişim. İstanbul: Naos Yayınları.
- Keleş, S. ve Zembat, R. (2012). Erken çocuklukta toplumsal cinsiyet değişmezliği ölçeğinin türkçe formunun geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*. (1), 53
- Keskin, F. ve Ulsan, A. (2016). Kadının toplumsal inşasına yönelik kuramsal yaklaşımlara dair bir değerlendirme. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*. (26), 56.
- Kıran, E. (2017). Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında Türkiye'de çocuk gelinler. *Balkan Sosyal Bilimler Dergisi*. (Özel Sayı), 3
- Kırkpınar, L. (2009). Türkiye'de toplumsal değişme ve kadın. İzmir: Zeus Yayınları.

- Konan, B. (2010). Türk kadının siyasi hakları kazanma süreci. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 60 (1), 157-164.
- Köşgeroğlu, N. (2010). Kalın duvar ince zar. Ankara: Alter Yayınları.
- Kuran-ı Kerim; Şura: 42/38.
- 31 Mart 2019 mahalli idareler seçimleri. (2020). 14 Ocak 2020 tarihinde <https://www.ysk.gov.tr/tr/31-mart-2019-mahalli-i-CC%87dareler-secimi/77916> adresinden erişildi.
- Kurnaz, Ş. (1991). Cumhuriyet öncesinde Türk kadını (1839- 1923). Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Küçükırsoy, D. (2016). Türk toplumunda ‘kadın’ algısı ve kadın haklarının tarihsel gelişimi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Latif, Ö.B. ve Karkış, Ö. İ. (2018). Sosyal medya reklamları üzerinden kadının toplumdaki konumlandırılmasına ilişkin bir içerik analizi. Anayasa ve Sosyal Araştırmalar Dergisi. 5(50), 114-134.
- Momıfar, S. H. (2011). Participation at womenvin Iran’s polity. GEMC Journal. (2), 28.
- Nashat, G. (1983). Women and revolution in Iran. Boulder: Westview Press.
- Okyar, O. (2017). İran’da kadın hakları: uluslararası sisteme feminen bir bakış. Fe Dergi. 9(1), 122-123.
- Ortaylı, İ. (2001). Osmanlı toplumunda aile. İstanbul: Pan Yayıncılık.
- Öğretim Elemanı İstatistikleri. (2020). 15 Ocak 2020 tarihinde <https://istatistik.yok.gov.tr/> adresinden erişildi.
- Öztuna, Y. (2004).Cumhuriyet dönemi öncesinde Türkler. İstanbul: Babıali Kültür Yayınları.
- Pehlivan, Vargel, P. (2016). Toplumsal cinsiyet bağlamında kuramsal yaklaşımlar: bir literatür taraması. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (31), 504-505.
- Peker, R. (2017). Türk devlet geleneğinde kadının konumu. Bilge Uluslararası Araştırmalar Dergisi. 1 (2), 158-160.
- Platnik R. (2009). Psikolojiye giriş. (Tamer GENİŞ, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

- Radmard, S. (2013). Kadınlar, yükseköğretim ve iş gücü piyasası: İran örneği. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi. 5(9), 88.
- Sağ, V. (2001). Tarihsel süreç içerisinde Türk kadını ve Atatürk. Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. (1), 20-21
- Sancar, S. (2016). Din, siyaset ve kadın. Ankara: Nika Yayınevi.
- Sayılıgil, F. (2016). Toplumsal cinsiyet tartışmaları. Ankara: Dipnot Yayınları
- Sinkaya Arıkan P. (2010). İran İslam Cumhuriyeti'nde kadın meselesi ve İslami feminist hareket. Akademik Orta Doğu. (1), 48
- Tahranda evlilik ve boşanma oranları arttı. (2017). 15 Ocak 2020 tarihinde <https://financialtribune.com/articles/people/69938/marriage-divorce-rates-up-in-tehran-province> adresinden erişildi.
- Tekin, B. (2019). İran devrim sürecinde kadının konumu. 29 Aralık 2019 tarihinde https://www.academia.edu/36421253/%C4%B0ran_Devrim_S%C3%BCrecinde_Kad%C4%B1n%C4%B1n_Konumu adresinden erişildi.
- Tellioğlu, İ. (2012). İslam öncesi Türk toplumunda kadının konumu üzerine. Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi. (55), 212.
- Temel bilgiler. (2017). 5 Ocak 2020 tarihinde <http://tahran.be.mfa.gov.tr/Mission/ShowInfoNote/254355> adresinden erişildi.
- The cairo review of global affairs. (2018). Valentine M.MOGHADAM. 5 Ocak 2020 tarihinde <https://www.thecaireview.com/essays/iranian-women-work-and-the-gender-regime/> adresinden erişildi.
- Turan, O. (1969). Türk cihan hakimiyeti mefkuresi tarihi: Türk dünya nizamının İslami ve insani esasları. İstanbul: Turan Neşriyat Yurdu.
- Turan, Ş. (1990). Türk kültür tarihi. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- TÜİK (2018). İstatistiklerde kadın [haber bülteni]. 15 Ocak 2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30707> adresinden erişildi.
- TÜİK (2018). Aile yapısı araştırması [haber bülteni]. 15 Ocak 2020 tarihinde <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=21869> adresinden erişildi.
- Türk Dil Kurumu. (2020). Erişim Adresi <https://sozluk.gov.tr/?kelime=>
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası. (2020). 16 Ocak 2020 tarihinde <https://www.anayasa.gen.tr/1982ay.htm> adresinden erişildi.

- Türkiye’de kadın olmak- 2. (2020). Savaş Kurtuluş ERDEMİR. 20 Ocak 2020 tarihinde https://www.academia.edu/10002486/BE%C4%B0NG_A_WOMAN_%C4%B0N_TURKEY_2 adresinden erişildi.
- Ülger, E. G. (2015). Türk anayasalarında kadın hakları ve uygulamalarıyla ilgili bir değerlendirme. Yasama Dergisi. (31), 31-32
- Yılmaz, S. (2018). Toplumsal cinsiyet rollerinin günlük hayattaki yansımaları: Çorum/Alaca örneği. İmgelem Dergisi. (2), 5-6.

EKLER

EK 1. Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu Proje Onay Formu

GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU

(Proje Onay Formu)

TARİH :
YER :
KATILIMCILAR : Prof.Dr. GÜNEY ÇAKIR (Başkan)
Prof.Dr. BAHRİ BAYRAM (Üye)
Prof.Dr. MÜGE YILMAZ (Üye)
Prof.Dr. BAYRAM NAZIR (Üye)
Prof.Dr. EKREM CENGİZ (Üye)
Prof.Dr. SAİME ŞAHİNÖZ (Üye)
Prof.Dr. FERKAN SİPAHI (Üye)

BİLİMSEL ARAŞTIRMA VE YAYIN ETİĞİ KURULU PROJE ONAY FORMU	
Projenin Adı:	İranlı Kadınların Gözünden Türk Kadınlarının Siyasi ve Sosyal Konumu
Projenin Niteliği:	Yüksek Lisans Tezi
Proje Araştırmacıları:	Doç. Dr. Nihat YILMAZ Büşra Nur DEMİR
Proje Yürütücüsünün Haberleşme Bilgileri:	Doç. Dr. Nihat YILMAZ İletişim: Doç. Dr. Nihat YILMAZ e posta: Büşra Nur DEMİR Telefon: Büşra Nur DEMİR e posta:
Araştırmanın Amacı:	Bu araştırmanın temel amacı; İranlı kadınların bakış açısıyla Türk kadınlarının mevcut siyasi ve sosyal konumlarının değerlendirilmesidir. Bu doğrultuda, Türk ve İran kadınlarının ülkelerinin tarihsel süreçleri ve yasal düzenlemeleri incelenerek, ülkelerinin kadına bakışını ortaya koymak amaçlanmıştır. Bu çalışmanın bir diğer amacı ise toplumsal cinsiyet eşitliği kavramının Türk kadınlarındaki yansımaları tespit edebilmektir. Bu araştırma kapsamında kullanılan mülakat yöntemi ile de ulaşılabilecek sonucun, aslında olması istenilenler ile uygulananlar arasındaki farkı göstermesi ve bu tez çalışması sonucunda elde edilen sonuç ile görülebilecek eksikliklerin giderilmesi hedeflenmektedir.

Araştırmanın Gerekçesi:	Bu araştırmanın en önemli gerekçesi, Türk kadınlarının yasalarda ve yasal düzenlemelerde var olan haklar ve özgürlüklerinin uygulamada karşılığını tam anlamıyla bulup bulamadığını ortaya koymaktır. Bu araştırmanın bir diğer önemli gerekçesi ise İranlı kadınlar ile yapılacak olan mülakat sonucu elde edilecek olumlu/olumsuz tüm sonuçlarla, ilgili kuruluşların harekete geçirilmesini sağlamaktır.
Araştırmanın Yöntemi:	Bu araştırmada teorik çerçevenin olumlu ya da olumsuz şekilde desteklenmesi amacıyla çalışmanın son kısmında mülakat yöntemi kullanılacaktır. Yapılan görüşmeler birbir aktarılıp değerlendirmeleri yapılacaktır.

Kullanılacak biyolojik, psikolojik ve teknik vb. tüm yöntemleri açıklayan etik ile ilgili özet:	Bu çalışmada yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılacaktır. Verilerin analizi betimsel analiz tekniği ile yapılacaktır. Mülakatın yapılması esnasında kişilerin izni alınmak koşulu ile görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır. Görüşmeler sonrası toplanan bu kayıtlar sadece bilimsel bir çalışma kapsamında değerlendirilecektir.
---	--

Gümüşhane Üniversitesi İİŞF Fakültesi öğretim üyelerinden Sayın Dr. Nihat Yılmaz'nin
 "İçerik Kaynakları Gözetim Tekniği ile Kayıtların Sıyrtı U" * adlı projesi değerlendirilmiştir.

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

☒

Projenin etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

☐

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

☐

EK 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

Bu araştırma, “İranlı Kadınların Gözünden Türk Kadınlarının Siyasi ve Sosyal Konumu” üzerine yapılan bir yüksek lisans çalışmasıdır. Sizden beklenen, bu görüşme formunda yer alan soruları, samimiyetle cevaplandırmanızdır. Vereceğiniz cevaplar yardımıyla, Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumuna ilişkin düşüncelerinizi, görüşlerinizi ve deneyimlerinizi belirlemeye çalışacağız. Bu görüşmeye katılmanız tamamen gönüllük esasına dayalıdır. Çalışmanın herhangi bir anında çalışmayı sonlandırabilirsiniz. Vereceğiniz bilgiler sadece bilimsel bir çalışma kapsamında değerlendirilecektir.

Teşekkürler.

Büşra Nur DEMİR

KİŞİSEL BİLGİ SORULARI

1. Yaş.....
2. Eğitim seviyesi
3. Meslek..... (Evlenmeden önce çalışıp çalışmadığı)
4. Medeni durum.....
5. Kaç yaşında evlendiği
6. Kaçınıcı evliliği
7. Çocuk sayısı
8. Yaşamınızın büyük bölümünü nerede geçirdiği
9. Ailenin gelir durumu.....
10. Ailenin tipi (büyük, çekirdek, tek ebeveyn)
11. Siyasi görüş
12. Kendini dini açıdan nasıl tanımladığı (dindar vb.)
.....
13. Etnik kimliği.....
14. Dini kimliği.....
15. Türkiye’de bulunma süresi

GÖRÜŞME SORULARI

1. “Türkiye” sizin için ne ifade ediyor?
2. Türkiye’de bulunma sebebiniz nedir?
3. Türkiye’de bulunma sebepleriniz arasında Türk kadınlarının mevcut sosyal ve siyasi konumlarının etkisi var mıdır?
4. Türk kadınlarının siyasi ve sosyal konumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
5. Türkiye’de kadın olmak hakkında ne düşünüyorsunuz?
6. Türkiye’nin Türk kadınlarına sunduğu imkânlar (eğitim, sağlık, istihdam vb.) içinde yaşamayı ister misiniz?
7. Türkiye’de kadınların yaşadığı sorunlarla (istihdama katılım ve istihdamda kadına bakış, eğitim olanaklarından faydalanma, evlenme ve boşanma, siyasete katılım vb.), İranlı kadınların İran’da yaşadığı sorunlar arasında ne gibi benzerlikler görüyorsunuz?
8. Türkiye’deki kadın haklarını İran’a göre kıyasladığınızda ne gibi sonuçlara varıyorsunuz?
9. Türkiye’deki kadınların siyasete katılım oranları sizce düşük müdür? Eğer düşük buluyorsanız, düşüklüğünün sebepleri sizce nedir? İranlı kadınların siyasete katılım durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz?
10. İranlı kadınlarla kıyasladığınızda Türkiye’deki kadınların siyasi veya sosyal konulardaki görüş ve taleplerini dile getirme eğilimlerini nasıl değerlendiriyorsunuz?
11. Türk kadınlarını günlük yaşamda (sokakta, pazarda, toplu ulaşım araçlarında vb.) ne kadar aktif görüyorsunuz?
12. Türk kadınlarının toplumsal eylemlere katılım durumlarını nasıl değerlendiriyorsunuz? Sizce bu konuda Türk kadını mı İran kadını mı daha aktif?
13. Türk kadının işgücüne katılım oranları sizce yeterli düzeyde mi? Çalışma koşulları ve çalışan kadına toplumun bakış açısı hakkında neler söylersiniz?
14. Sizce Türkiye’de toplumsal cinsiyet eşitliği var mıdır? Varsa bunun kadınlardaki yansıması nasıldır?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Büşra Nur DEMİR

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi :Gümüşhane Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü.

Yüksek Lisans Öğrenimi :Gümüşhane Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Yönetimi Anabilim Dalı.

Bildiği Yabancı Diller : İngilizce

Bilimsel Faaliyetler :

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar :Gümüşhane Belediyesi: Basın, Yayın ve Halkla İlişkiler Müdürlüğü: Dijital Medya Sorumlusu
Gümüşhane Belediyesi: Özel Kalem Müdürlüğü: Yönetici Asistanı

İletişim

Telefon :

e-posta Adresi :

Tarih : 19.01.2021